

KÖZÉLETRŐL ÉS KULTÚRÁRÓL SALGÓTARJÁNBAN 2007/1. ÁRA: 400,- Ft

TARJÁNI VÁROS
LAKÓ

TARTALOM

AZ OLVASÓNAK

4 REMÉNYEK, ÉRTÉKEK, JÖVŐ

PORTRÉ

5 EGY DÍSZPOLGÁR EMLÉKEIBŐL

VÉLEMÉNY

9 NYELVI KULTÚRTÁJ

KÖZÉLET

11 TARJÁN TARKÁN

KULTÚRA

16 VÁROSLAKÓK SZÍVSZÍNHÁZA

21 „NAGYPALI”, SALGÓTARJÁN KASSÁKJA

ZENE

22 SZÜRKE ÉS A TÖBBIEK

KITEKINTŐ

25 ÖNVALLOMÁS

KÉPZŐMŰVÉSZET

26 OLÁH JOLÁN KINCSEI

NAGYVILÁG

27 ITTHONRÓL HAZA

TERMÉSZET, TÖRTÉNELEM

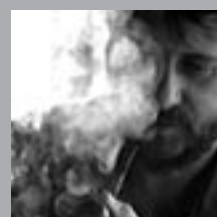
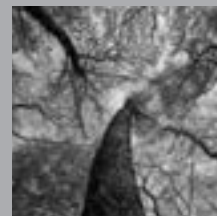
31 PETŐFI A MEDVESEN

SPORT

33 SZÁLFATERMETŰ HÁTVÉD LETT AZ ERDŐMÉRNÖKBŐL

KÖNYVAJÁNLÓ

38 ÍRÁSOK A FORRADALOMRÓL

Közéletéről és kultúráról Salgótarjában ■ TARJÁNI VÁROSLAKÓ ■ II. évfolyam 1. szám, 2007. március ■ ISSN szám: 1788-3741 ■ Ára: 400 Ft

Lapalapító:

Ercsényi Ferenc

Szerkeszti

a szerkesztőbizottság

Főszerkesztő:

Vaskor István

Szerkesztőbizottsági tagok:

Balás Róbert

Kovács Bodor Sándor

Mezei István

Tervezőszerkesztő:

Kalcsó István

Borító:

Kovács Bodor Sándor

Kiadja:

EF-Team Bt., Salgótarján

Felelős kiadó:

az ügyvezető

Postacím:

3104 Salgótarján, Hősök útja 10/a.

Nyomda munkálatok:

Hír-Ász Kft., Balassagyarmat

Felelős vezető:

Hajdú József

Lapunk megjelenését támogatta:

Szabó Miklós Tudományos Ismeretterjesztő, Kutatási és Oktatási Szabadalvú Alapítvány, Nógrád Volán Zrt.

Köszönet a lapszám elkészítésében nyújtott segítségéért

Báttonyi Lászlónak, Drexler Szilárdnak, Csemniczky Zoltánnak, Földi Zsoltnak, dr. Gréczi-Zsoldos Enikőnek, Petrovics Zsuzsának, Rónai Róbertnek, Sulyok Lászlónak, Tarnóczy Lászlónak, T. Pataki Lászlónak, Uhl Gabriellának.

REMÉNYEK, ÉRTÉKEK, JÖVŐ

► ERCSÉNYI FERENC

Most a Tarjáni Városlakó alapítójaként kérek szót, ám a szerkesztőség önállóan dolgozik. De a történelmet írni kell, s most erről is esék szó.

Hat hónappal ezelőtt nagy várakozással és elszántsággal, önbizalommal, reményekkel „tele” vágtunk bele a TARJÁNI VÁROSLAKÓ tervezésébe és megvalósításába.

Várakozással, mert valóban újat, hiánypótlót és szépet kíséreltünk meg létrehozni, megalkotni. Elszántsággal tettük mindezt, mert tudtuk, hogy a mai „felfordult” világban szinte a lehetetlenre vállalkozunk. Önbizalommal indultunk útnak, mert anélkül – jól tudjuk – véget ér a világ. Reményekkel telve indultunk, mert hittük, hogy szándékunk jó, és hittük, ez hegyeket képes megmozgatni.

Nem csalódtunk. Megteremtettünk egy új, és a kapott visszajelzések alapján színvonalasnak mondott sajtóorgánumot. Az elszántság és az önbizalom meghozta gyümölcsét, s bizonyíték erre a Tarjáni Városlakó harmadik, idei első száma is. Reményeink pedig ugyan talán egy kicsit szerényebb mértékben, mint gondoltuk, de valóra váltak.

Köszönet a támogatóinknak, a város lakóinak, a Tarjáni Városlakó-k mindegyikének. Folytathatjuk és megjelenhetünk!

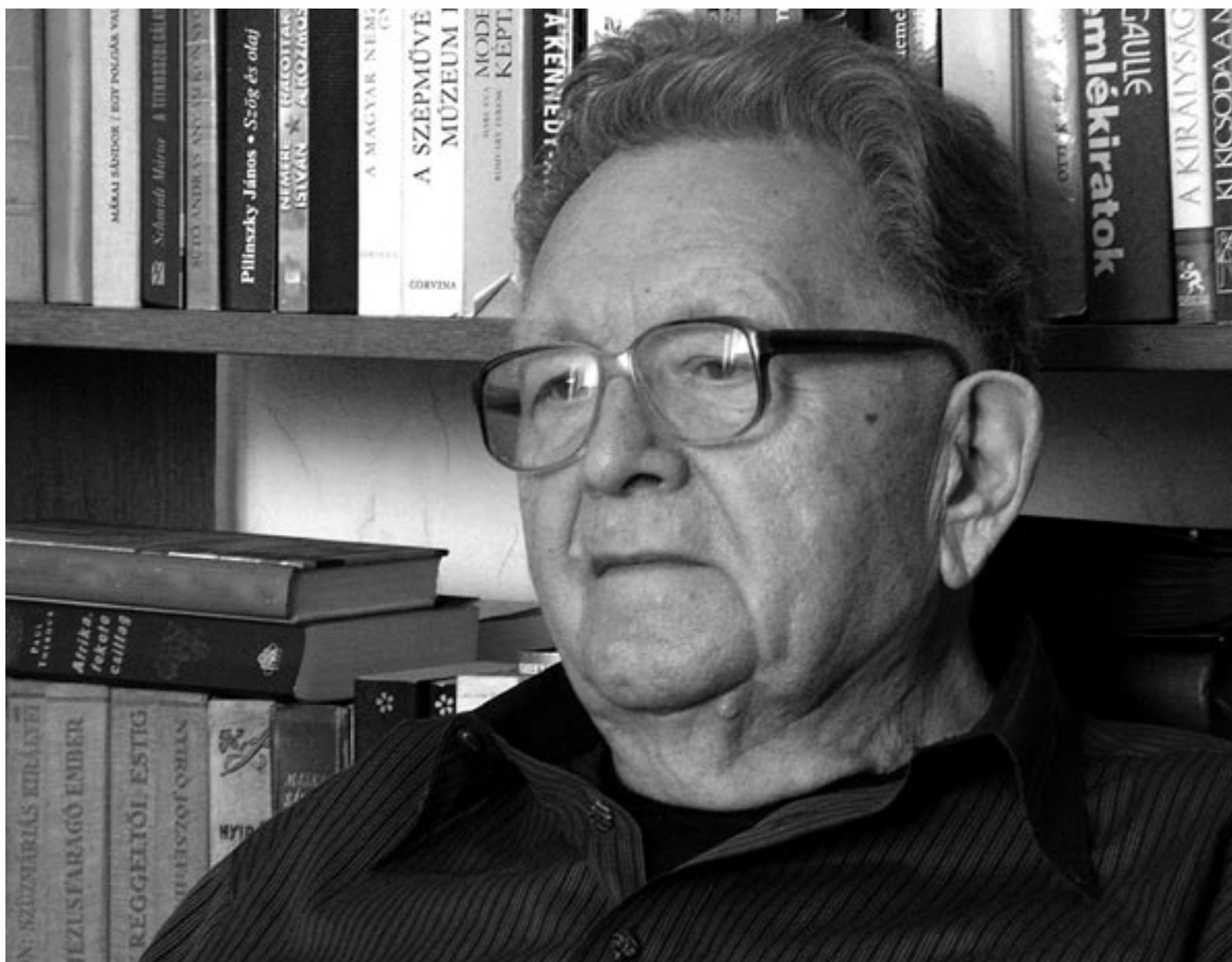
Köszönet azoknak is, akik felismerték a Városlakóban lévő lehetőséget! Március végén a város szállodái 100-100 példányt kapnak lapunk e számából, s ezeket a példányokat ingyen(!) és ajándékba(!) adhatják vendégeiknek.

Miért fontos ez nekünk, salgótarjániaknak? Valljuk meg őszintén: ebben a világban nincs jó hírünk. Salgótarjánról ma nem elsősorban a csodálatos környezet, nem a város értékei jutnak bárkinek az eszébe. Akkor, amikor lapunkban arra törekszünk, hogy negyedévente írjunk Salgótarján és környéke mindennapjairól, értékes alkotóiról, mindarról, amire vagy akikre büszkéek lehetünk, nos akkor a magunk egyszerű módján hozzájárulunk a rólunk kialakult kép megváltoztatásához. Ha ezt elérjük, akkor sokat teszünk a köz érdekében.

Természetesen a Városlakóknak szólunk a jövőben is. Ügyeljünk arra, hogy mindenki vegye észre: ki a szomszédja, ki a városlakó, ki a művész, egyáltalán ki az, akire figyel. Esetleg ki az, akire felfigyel.

Legyünk tehát büszkéek mindenre és mindenkire ebben a városban, amivel és akivel joggal dicsekedhetünk. Mutassuk be értékeinket magunknak és a külvilágnak. Alkossunk együtt, írjunk a városért, a Városlakóért. A szerkesztőség nyitott minden véleményre, cikk formájában megírt gondolatra.

Várjuk Önöket. Olvasóként és szerzőtársként egyaránt.

■ FOTÓK: KOVÁCS BODOR SÁNDOR

EGY DÍSZPOLGÁR EMLÉKEIBŐL

> SULLYOK LÁSZLÓ

Termetével még ma is kiemelkedik a sokaságból, jóllehet felette is elszállt az idő. Február végén ünnepelte 81-ik születésnapját. Kora ellenére aktív életet él. Második embere a Politikai Foglyok Országos Szövetsége Nógrád Megyei Szervezetének, s a rendszerváltás óta a legutóbbi választásokig, MDF-tagként, a salgótarjáni közgyűlés különböző bizottságaiban dolgozott, sőt az első ciklusban önkormányzati képviselő volt. Tevékenységét szakmai kitüntetésekkel ismerték el a régi rendszerben, míg a mostaniban megtalálták az állami, politikai kitüntetések is, nevezetesen a Honvédségért Érdemérem, a Szabadság Hőse, a Köztársaság Lovagkeresztje. Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50-ik évfordulója alkalmából a képviselők egyhangú szavazással választották meg Salgótarján díszpolgárának. Deme Attila sorsa, mint csepp a tengerben, példázza nemzedéktársai pályafutását, életét.

A gimnazista cserkész fiatalembert a II. világháború felfordulása sodorta nyugatra, s angol fogságból tért haza húszévesen. Makón, ahol akkoriban élt az édesapa hivatali előmenetelével együtt vándorló háromtagú család, munkaalkalom nem lévén, magának kellett teremteni. Egyszemélyes fuvarozási vállalkozásba fogott. Aztán rátalált a szerelem. Megnősült. Két év múlva, 26 évesen, megszületett a lánya, rá egy esztendőre a fia, de már Salgótarjában.

■ Deme Attila – amikor salgótarjáni nemzetőrparancsnok volt

KÉNYSZERŰ BÖRTÖNÉVEK

- Az Alföldön nem volt se gyár, se semmi, ahol dolgozni lehetett volna. A sógoromat, Szamoshelyi Jenőt ide helyezték bankigazgatónak, 1950-ben jöttem utána. Nemsokára aztán költözött a feleségem is, meg az egész család. A fiatalabb lányok már itt mentek férjhez – magyarázza gyökerei átültetését Deme Attila, Salgótarján díszpolgára. – A Belsped szállítmányozási vállalatnál helyezkedtem el, majd a megyei építőipari vállalathoz kerültem. Az anyagosztályon beszerzéssel, szállítással foglalkoztam. Ehhez értettem, ezt szerettem... És ezt folytattam a kényszerű börtönévek és mellőztetések után, csak már egy másik építőipari cégnél, a STÉSZ szövetkezetnél.

Kényszerű börtönévek – miért? Aki egy kicsit is ismeri 1956 őszének szívet melengető történéseit, a rákövetkező féktelen megtorlást, tudja az okát. Az október 23-ai hírek cselekvésre serkentették Salgótarján lakóit is. Az ország többi településéhez hasonlóan, a városban is leszedték az épületekről a szovjet zászlókat és a vörös csillagokat, ledöntötték a szovjet katonai emlékművet, leváltották a hatalmukkal visszaélt kommunista vezetőket, és új, becsületes, nem kompromittálódott munkásképviseelőket, termelésirányítókat választ-

tottak. Alulról építkezve, teljesen demokratikusan. Megszervezték az új rendfenntartó erőket is. Deme Attila szállítási csoportvezető az építőipari vállalat nemzetőrségének a parancsnoka lett.

- Váratlanul ért a felkérés, hiszen soha semmiféle politikálásban nem vettem részt. Édesapám köztisztviselő volt, törvény tiltotta a párthoz való tartozást, a politikálást. Ezt szoktam meg. Végül mégis belesodródtam az eseményekbe, egy nagyon szép szándék érdekében: szabad, jobb és emberibb életet szerettünk volna. Ezt a célt később úgy nevezték, hogy emberarcú szocializmus... Nos hát pechemre közfelkiáltásra a vállalatnál engem választottak parancsnoknak. A pártbizottság, az ávosok, mindenki szétszaladt, itt maradt a város közbiztonság nélkül. A rendőrség nem mutatkozott kellő visszatartó erőnek, egy város rendjét pedig nádpálcával nem lehet fenntartani.

NEM LEHET EGY VÁROS VÉDTELENÜL

A szomszéd lépcsőházban lakott *Bajtai Jenő*, a megyei tanács közigazgatási osztályvezetője, aki szólt, tudnék-e segíteni. *Bágyi Miklós* építésmérnök barátom jelen volt a beszélgetésen, s felvetődött, hogy katonákkal kellene felvenni a kapcsolatot. Nézzük meg a rétsági katonaságot! 1953-ban az ottani páncélosokhoz rukkoltam be, gyerekkori társam volt a törzsparancsnok-helyettes. Hárman beültünk a vállalati kocsiba, elmentünk Rétságra. Beszéltünk a laktanyaparancsnokkal, *Garamival*, a forradalmi katonai tanács elnökével, *Pálinkással*, akik nem nagyon akartak adni fegyvereket. De aztán csak megértették: nem lehet egy várost védtelenül hagyni. Végül fegyvereket és katonákat is adtak, egy szakaszt, *Delí* főhadnagy vezetésével... Együtt járőröztünk velük... Tarján környékén is, például Pálfalván, Karancskesziben... Ami viszont érdekes: az acélgyári nemzetőrséggel semminemű kapcsolatunk nem volt. Mi inkább városi feladatokat láttunk el, minthogy a megyei tanács osztályvezetője kért fel. S mi november 4-én leadtuk a fegyvereinket, vissza a rétságiaknak, miután beláttuk, hogy a szovjet páncélos túlerővel szemben eleve reménytelen a fegyveres harc. Ellenállás esetén akár szét is lőhették volna a várost. Ezt nem akartuk.

- Milyen jó, hogy előrelátóak voltunk. A kiadott fegyverekről nyugtát írtunk, vagyis engedéllyel viselték a nemzetőreink. A katonák szállásának és étkeztetésének díját – a munkásszálláson laktak, a vállalati ebédlőben étkeztek – saját zsebből fizettük. Így nem tud-

tak belénk kötni, pedig nagyon piszkálták a dolgot, hogy fegyverrejtegetés meg miegymás... Külön büszke vagyok arra, hogy semmiféle atrocitás nem történt addig, amíg mi felügyeltünk a rendre. Egyetlen embert nem bántalmaztak a nemzetőreink vagy a katonák, nem tartóztattak le senkit. Szóval semmi olyan nem történt itt, Salgótarjában, amit akkor vagy ma bűnül lehetett volna felróni a nemzetőrségnek.

VÉRBÍRÓ ÍTÉLKEZETT

Kádár János kommunista rendszerének letéteményesei, a hatalomba visszaállított pártállami vezetők viszont egészen másképp gondolták. Íme az 1957. október 14-én született ítélet részlete:

„A Népköztársaság nevében! A balassagyarmati megyei bíróság mint büntetőbíróság... Sartórisz Kálmán és társai ellen indított bűnügyben, nyilvános tárgyalás alapján, az alulírott napon meghozta a következő ítéletet... X. Deme Attila vádlott, aki Mezőhegyesen 1926. február 28-án született, salgótarjáni lakos, építőipari alkalmazott, nős, 2 gyermeke van, magyar állampolgár, vagyontalan, havi keresete 2.200 forint, Deme Lajos és Ligárt Emma gyermeke, büntetve nem volt... bűnös a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel büntetében... A megyei bíróság ezért... 3 (három) évi börtönre mint főbüntetésre, egyes jogai gyakorlásától való 5 évi eltiltásra és 1.000 forint értékű vagyona elkobzására mint mellékbüntetésre... ítéli... Dr. Kovács László sk. mb. elnök, a tanács elnöke, Darm Vilmos sk., Lisiczki Lajos sk. ülnökök.”

Fellebbezést követően másodfokon, 1958. október 28-án Vida Ferenc vérbíró ítélt, ezúttal úgynevezett dupla nullás, azaz zárt tárgyaláson (az események második évfordulóján valószínűleg félelem szorongatta az elvtársakat – a szerző). S ahogy akkoriban történni szokott: a Legfelsőbb Bíróság népbírói tanácsa több vádlott büntetését jelentősen súlyosbította, például a Nógrád megyei események szellemi irányítójának tartott Mlinarik István tanár, megyetanácsi alkalmazott esetében halálos ítéletet hozott. A X. rendű vádlott, Deme Attila nemzetőrpáncsnak boldog lehetett, hogy egyszerűen csak az ő és a védője fellebbezését utasította el a bíróság.

A Nógrád megyei munkástanács vezetőinek monstre perében tizennégy ember felett törtek pálcát, és ez az ítélet sem szűkölködik furcsaságokban. Egyik ilyen tény: Deme Attila vádlott-társainak felét csak a per során látta, illetve ismerte meg. Ez nem volt akadálya annak, hogy egyazon eljárásban szerepeljenek. A magyarázat pofon egyszerű, s nem véletlenül volt a szocialista rendszer egyik szállóigéje: minden megtörténhet, ha Isten és a párt úgy akarja... És a párt úgy akarta.

Deme Attilát utoljára 1957. április 19-én tartóztatták le, és 1959. április 4-én szabadult. Balassagyarmati, váci, kőbányai börtönök után. Fantasztikus élményeket őriz ebből az időből. Sok érdekes, sőt csodálatos emberrel találkozott. Professzorokkal, művészekkel, akikkel egy cipőben járt, azonos cellákban összezárva. Valóságos egyetemnek tűnt a velük való társalgás. Örök emlékként őrzi találkozását – többek között – olyan kiváló és népszerű színészekkel, mint Mensáros László, Darvas Iván, olyan kvalitású színházi rendezővel, mint Horváth Ádám. A rendező által szervezett Ady-esten fel is lépett, Az Értől az Oceánig című verset szavalta.

CSALÓDÁS

Mára – egészséges emberi reakció – valamelyest szépültek a történések. Éppen ezért vetődik fel élesebben a jelen. Érdemes volt életet, sorsot kockáztatni, küzdeni?

- A rendszerváltás után többször tüntettek ki, pénzt azonban egyetlen egyszer adtak hozzá... Kicsit csalódott vagyok... Nem szabadna mondan... Mégis... fáj, hogy az '56-osok többsége kimaradt a rendszerváltásból, és máig nem kapott megfelelő anyagi és erkölcsi elismerést. Legalább csak a megközelítőjét annak, amit a volt ávosok, a kínzóik, a megnyomorítóik kaptak... Meg aztán a rendszer is más... Nem ilyenre gondoltunk... Emberségesebb társadalom kellene!

■ FOTÓK: KOVÁCS BODOR SÁNDOR

VÉLEMÉNY

NYELVI KULTÚRTÁJ

► DR. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

A nyelv és a társadalom szoros összefüggése megalapozza azt a tézist, hogy az ember és az őt körülvevő társadalmi-természeti környezet között kapcsolat van. Az a társadalmi környezet, amelyben mindennapi életünket éljük és a nyelvhasználó területi hovatartozása meghatározza az ott élők nyelvi rendszerét: így táj-társadalom-ember egységes rendszerben, egymást meghatározva jelenik meg, s az egyes elemek között szoros oksági kapcsolat van. A nyelvi rendszereknek vannak olyan sajátosságai, amelyek a környezetre, a természeti és a társadalmi közegre vezethetők vissza.

Lokális vizsgálatokban fontos fogalomként jelenik meg a *kultúrtér*, amelyben kimutatható az adott régióban élő ember társadalmi (faji, vallási, foglalkozási, iskolázottsági, kulturális) sajátosságai. A képzés és a kultúra döntően befolyásolja az egyén társadalmi magatartását. A szociális-társadalmi miliő általában a népesség faji, foglalkozási, iskolai végzettségi összetétele, a jövedelem- és lakásviszonyok alapján írható le. A képzés és a művelődés kialakult intézményrendszere, mely része a kultúrtájnak, erősen befolyásolja az illető társadalom, illetve az azon belüli csoportok kulturális magatartását, így a nyelvhasználatot is. Vizs-

gálhatók a kultúrtáj biológiai, szociális, gazdasági, politikai, topológiai, migrációs és kulturális funkciói. Egy közösség nyelvi elemzésében jelentős szerepet kell tulajdonítani a mikroszociológiai folyamatok vizsgálatainak, ugyanis a nyelv meglévő elemei közül választva a beszélők kulturális, társadalmi, származás szerinti rétegzettségét tükröző nyelvi magatartást mutatnak.

Salgótarján városi életének kezdeti szakaszában a különböző nyelvű etnikumok találkozása nyelvi kontaktusokat eredményezett. A németül, „tótul” beszélő, ide érkező bányászok, szakmunkások nyelvi érintkeztek az itt élő palóc nyelvjárású közösséggel, óhatatlanul hatást gyakorolva egymás nyelvére. A bányászat szakszókincsének nagy része német eredetű, a környékbeli bányászok gyakran használták a *flasencúg* 'emelő', *stompf* 'oldalfa', *kopnyi* 'az ácsolat feje, fölső része', *stanga* 'vasrúd' jelentésű szavakat. Bizonyos palóc ételek elnevezése szlovák jövevényszó. Például néhány krumplitétel neve: a *sztrapacska* és a *tócsni* vagy *tócsnyi*. Ma a roma és a magyar nyelv egymásra hatását lehet vizsgálni. A városunkban és környékén beszélt cigány nyelv(ek)ben számos magyar szó hallható, sokszor mondaton belül is váltogatva a két nyelv szóelemeit. A magyar nyelv sem állt ellen a vele egy közösségben élő cigány nyelvi hatásnak, több – különösen szlengnyelvi elem – cigány jövevényszó, például a *csaj*, a *csávó*, a *sukár* szavak.

Mivel minden nemzeti nyelv változatokban él, annak társadalmi és földrajzi alapon szerveződő csoportjai rétegzik a nyelvhasználók körét. Ha a területi osztályozást vesszük alapul, akkor a nyelvhasználatunk tükrözheti az adott régió jellemző nyelvi formáit. A területi nyelvváltozatok egyik sajátos formája a regionális köznyelv. A dialektusoktól eltérően ezeket többnyire nem falun, hanem kisvárosokban vagy olyan településeken beszélik, amelyek egy-egy nyelvjárású régió szoros ölelésében helyezkednek el. Bár Salgótarján – lakosainak számát, területének nagyságát tekintve – nem nevezhető kisvárosnak, mégis településének, a város kialakulásának sajátossága (tudniillik, hogy több kisebb telep, falu, településrész összevonásából alakult ki) meghatározza a nyelvjárású közösséghez való közelségét. A környékbeli falvak lakosságának egy része napi rendszerességgel ingázik a város és a lakóhelye között, vagy éppen letelepedik a megyeszékhelyen munkája, gyermekei neveltetése, taníttatása, a társadalmi élet nagyobb lehetőségeinek kihasználása végett. A palóc nyelvjárású közösségből érkezők magukkal hozzák regionális nyelvhasználatuk sajátosságait, ugyanakkor a város hivatalos intézményei, az iskolák a formális beszédhelyzethez igazodó köznyelvi változat ismeretét, használatát kívánják meg. Nyelvünkben ily módon keveredik a nyelvjárású és a köznyelvi változat, s e kettő összeolvadásából alakul ki az a keverék nyelvi forma, amelyet Salgótarján utcáin oly gyakran hallunk. Ez a fajta nyelvhasználat mutatja a palóc nyelvjárás jellemzőit néhány hangtani és szótani vonásban, alapvetően azonban köznyelvi változat: regionális köznyelv.

A természetet, egyáltalán a körülöttünk lévő közeget anyanyelvünkkel jellemezzük, oly módon, ahogy azt a konvenció, az évezredek által ránk hagyományozott nyelvszokás meghatározza. Őseink gondolkodásmódja, egyazon nyelvi,

s egyben gondolkodási rendszerhez való kötődésünk meghatározza nyelvhasználatunkat is. Azért tulajdonítunk jelentőséget nyelvünkben annak, aminek, mert részesei vagyunk egy egyezménynek, amely kimondatlanul is hat és érvényesül egy közösségen belül, ott, ahol területileg és társadalmilag meghatározottan élünk. Bizonyos fogalmi rendszerek, nyelvi elemek megőrződnek a nyelvben, mégis – a nyelv természetéből adódóan – örökké változnak is annak normatív elemei. Vidékünkön, a palóc nyelvjárású területen a század első felében még megkülönböztettek például más-más *főkötőket* attól függően, hogy melyik korosztály nőtagja viselte, hogy milyen volt a díszítése, vagy hogy éppen milyen alkalomra tette a fejére. Létezett *farkasfékető*, *rakott fékető*, *singelt fékető*, s ezek színe, díszítése, formája tükrözte viselőjének életkorát, családi állapotát. Mivel ma nem viselik ezt a ruhadarabot, a falun élő fiatalok nagy része legfeljebb csak hallott róla az idősebbektől, netán múzeumban, faluházban látott néhány kiállított darabot, így szókincsébe sem épült be a *főkötő* (*fékető*) elnevezés. Az adott területi közeg változatlan tényező, a tájban élő ember kulturális közegét azonban a kor viszonyai, szokásai, az adott társadalmi helyzet, az a történelmi-társadalmi kontextus, amelyben a nyelvhasználó él, alapvetően meghatározza. Mivel ma már a palóc területen élő fiatal számára nem teszi szükségessé a körülötte változó világ, hogy viszonyát kifejezze ehhez a tárgyhoz, ezért fogalmi rendszerében, szókincsében sincs helye ennek és más, a korábbi falusi élet mindennapjait jellemző fogalomnak.

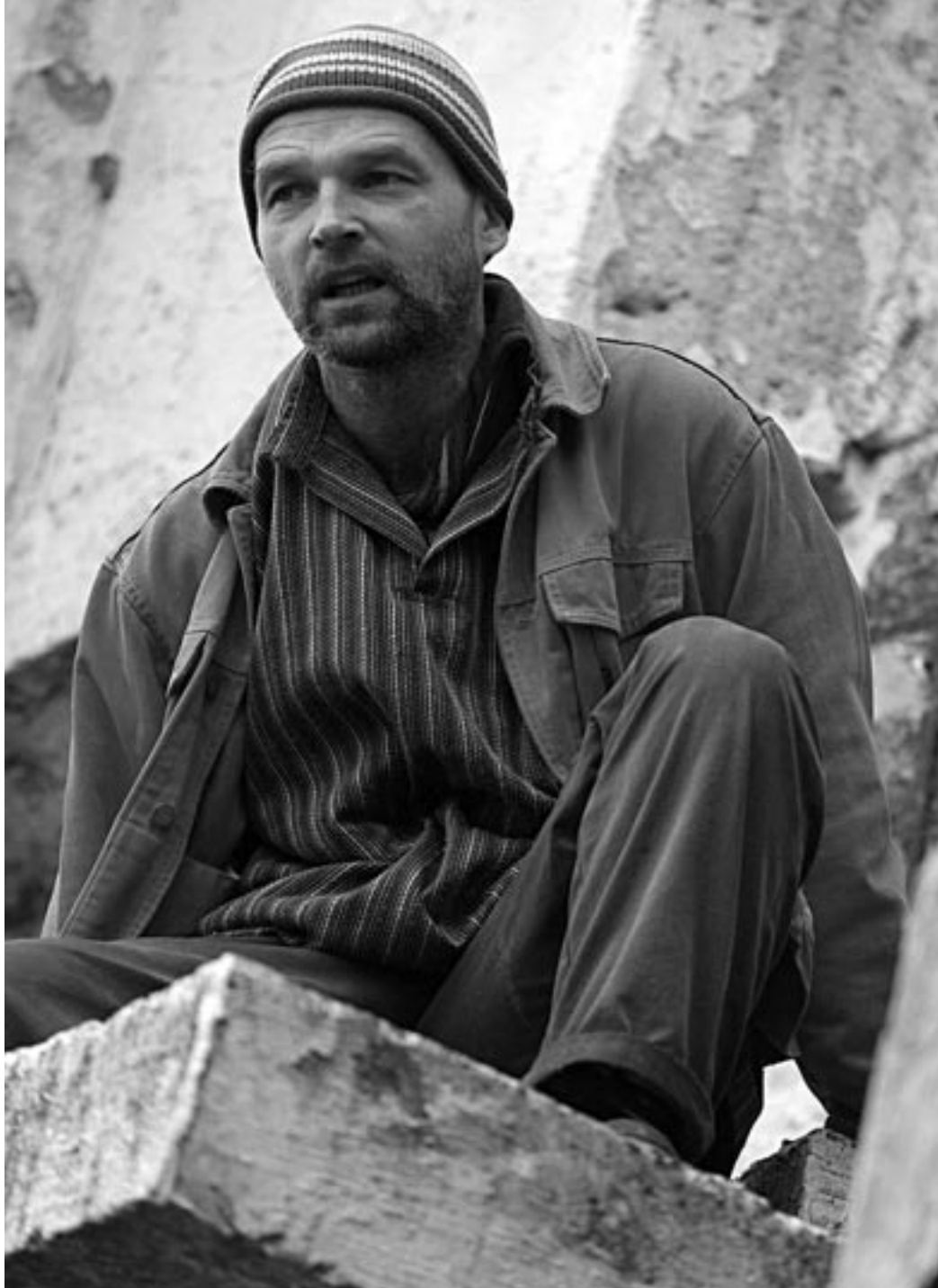
Nyelvhasználatunkban tehát tükröztethetjük területi hovatartozásunkat: a táj és a benne élő ember kölcsönös kapcsolatban áll egymással, a földrajzi area meghatározhatja nyelvi hovatartozásunkat, ehhez szorosan kapcsolódik az a társadalmi közeg, amelynek szociológiai struktúrája befolyásolja nyelvhasználatunkat. A közösség és az egyén világnézete ilyenformán befolyásolja a nyelvet, amelyet beszél, s viszont: a nyelv meghatározza a beszélő viszonyát a külvilághoz, a használt, illetve megtanult nyelvi rendszer tükrözi a társadalom, a közösség látásmódját.

TARJÁN TARKÁN

> RÓNAI RÓBERT

Gondolatkísérlet. Születése pillanatától így nevezzük a Tarján Tarkán ötletet, mert az. Egyszer elkezdtek projektként emlegetni, ami nagyon komolynak tetszik, de egyelőre még távol áll attól. A gondolatkísérlet lényege a játék, ami szabadságot feltételez. Tisztelt Szerkesztőség! Kitérek a felkérések elöl, ami nagyon megtisztelően arra vonatkozik, hogy írjak a projektről, mert ez még nem az. Csak a lehetősége lett meg, hogy azzá váljon. Így inkább levelet írok „a” Városlakónak, hogy beavassam abba az érdekes képzeletjátékba, amit a barátaimmal régóta játszunk. Ennek nagyon egyszerű szabálya van. Egy rövid ideig engedjük meg magunknak, hogy kicsit másképp nézzük a várost, hogy elképzeljük: milyen lehetne az másképp? Színesebb, vidámabb például. És a képzelet segítségével találunk ki helyeket, formákat! Kinek, mi hiányzik innen? Hundertwasser, a nagy különc, de világhíres bécsi festő és játékmester, aki ihletője volt játékunknak azt mondta: „ha egy ember álmodik az csak egy álom, de ha sokan egyszerre álmodnak, az egy új valóság kezdete” E mottó jegyében született meg levellem. Lassan írtam, hogy mindenki megértse. ☺

Kedves Városlakó! Hét év alatt minden sejtem kicserélődött, különösebb testi fájdalmak nélkül. Ettől még ugyanaz az ember maradtam, igaz változtam is sokat. Ez a természetes. A körülöttem lévő világ is változott, természetesen. „Csak a változás állandó”. Biztosan Te is felidézheted Magadban, hogyan telt el Veled hét esztendő. Mi maradt meg, mi veszett el, ki ment el, és ki jött Hozzád e mágiikus ciklusba sűrítendő idő alatt? Azért gondolkodj ennyire az időre, hogy segítsék Veled megértetni

a jelent. Ehhez át kell ölelnem hét évnyi múltat, talán kicsit többet is. Maradok tehát a hét évnél. Ne ijedj meg, kedves Városlakó, levelet írok, nem novellát. Írásban jól megy mind az idő-, mind a tér-, mind a tér-idő ugrás.

1999. tavaszán, amikor a fővárosban sikerült megtapasztalni az urbánus lét minden magasságát és mélységét, jelzést kaptam valahonnan lentről, a zsigeri vezérlőből. Kristálytisztán jött az érzés. Tarjánban vagyok otthon. Ezt korábban inkább csak intellektuálisan bizonygattam magamnak, meg kötelező illendőségből. Ekkorra már sokféle megfordultam, úgy is, hogy helyszínt találjak további életemnek, és nem csak Magyarország jött számításba. 33 éves koromban azonban lelken csapott valami nagyon furcsa és kellemes érzés. Itt a helyem, mert jó nekem itt, mert nagyon erős ez a táj, kedvesek az emberek, és rengeteg mindent lehetne itt csinálni. Csak valahogy másként kellene hozzálátni: nagyon merészet gondolva! Ennek az érzésnek annyira megőrültem, hogy sokszor elég rámenősen csábítottam ide budapesti és távolabbi barátaimat, hogy osztozzanak velem eufóriámban. Próbáltam „lecsekkolni” rajtuk, hogy vajon ők is érzik-e azt, amit én. ...hát igen... Volt, aki azt gondolta, teljesen megőrültem, de akadt olyan is, aki családotul ideköltözött. Igaz, inkább a táj, mint a város miatt.

E szösszenetnyi bevezetésre azért volt szükség, hogy felvázoljam annak a szituációnak a pillanatát, mikor a Tarján Tarkán ötlete megszületett.

JÓ EZ A VÁROS

A barátom **Szegedről** érkezett, és először járt Salgótarjánban. Éppen *Hundertwasser albumot* lapozgatott utazás közben. (Ha ismered, tudod milyen, ha nem, akkor majd egyszer egy másik levelet is írok Neked, amiben talán sikerül kedvet csinálnom hozzá.) Tömören megpróbálom összefoglalni az ő művészeti-filozófiájának lényegét. Abból indul ki, hogy a természetben nincs egyenes vonal, és az embernek, a művésznek sincs felhatalmazása arra, hogy a természettől, vagy a természetestől idegen formákkal vegye körül magát.

Művészetének lényegét a természeti és az épített környezet közötti harmónia megteremtésére tett játékos kísérlet adja. A bécsi Hundertwasser-Ház legalább annyira turista látványosság, mint a Schönbrunni Kastély. Ha ott jársz, feltétlen nézd meg! (Ennél a pontnál szükséges tisztázni, hogy az ötletünkhöz a hundertwasser-i életmű inkább ihletet adott, mint mintát!)

Nyár volt, szikrázó napsütés, a fények nagyon sokat dobtak a hangulatunkon. Néhány órás tarjáni „városnézés” után megkérdeztem Yasint az első benyomásairól. **„Jó ez a város, nagyon szép helyen van, csak ezeket a sötét betonházakat le kellene festeni, hogy illeszkedjenek ehhez a szép tájhoz”** – mondta. Hidegzuhanyként hatott a mondat, mert addig én is azt gondoltam, mint annyian, hogy minden úgy jó itt, ahogy van. Ezzel kell együtt élnünk. Történelmi városrész nincs, mert nem is volt, illetve, ami igen, azt eldózerolták. Tudom, olvastam, hallottam, megéletem. Salgótarján

a hetvenes évek közepén igazán korszerű, az ország egyik legmodernebb városának számított. Azt is tudom, miért... Mostanra abból azonban csak emlékeinkben maradt valami. Harminc év alatt a házak állaga romlott, és a hajdan volt modernitás is csak múlt idő, a város aranykorának mementója, és alig vigasz arra, ami lett. Hivatkozásnak, vagy kiütkeresésnek lehet segítség, de egyelőre a város rideg hangulatának elidegenítő jelképei és okozói is. Kétségtelen, vannak jól tervezett épületek is, de ezeknek zömében mára igencsak megváltozott a funkciójuk. Gondolkodtál már azon, hogy milyen célokra és milyen szándékkal tervezték a város szép, nagy középületeit? És észrevetted azt, hogy alig harminc év után mire használják ezeket? Ember tervez, ...ugye... De hogy akár ennyire egyszerű is lehet a megoldás, az elsőre nagyon sokkolóan hatott rám. Később aztán kezdtem komolyan venni, majd hozzákezdünk képzeletjátékunkhoz, és **dr. Bognár Gusztávval** megfogalmaztuk a Tarján Tarkán elnevezésű gondolatkísérletünket. Először még nem gondoltunk arra, hogy ennek a címnek többlet jelentése is lehet. A rímje miatt választottuk. (Azóta tudom, hogy a tarkán nemcsak annyit tesz, színesen, hanem a Tarján törzs nevének egy archaikusabb változata is. Szakrális, beavatott kovácsot jelent.)

Kedves Városlakó! Ne gondold azt, mint nagyon sokan, hogy mi azonnal neki akarunk esni a nagy sötét felületeknek és kiszínezni őket. A vége akár az is lehet. De előtte meghívunk Téged is, hogy nézzük meg, először képeken, milyen lehetne akár úgy is a városunk. A **Tarján Tarkán gondolatkísérlet** célja, hogy képzőművészeti tervek és ötletek kidolgozásával látványosan megváltozzanak a város épületei. A fe-

hér és szürke felületeket színessé tenni, hogy jelentősen változzon Salgótarján arculata. A megvalósítást három fázisban képzeljük el, módszerének a **lakossági akciókutatást** választottuk, vagyis folyamatosan fenntartjuk a párbeszédet, a véleménynyilvánítás lehetőségét a városlakókkal. Azaz Veled, és lehetőleg minél többekkel. A siker, vagy kudarc, a látványos változás, vagy esetleg a változatlanság Tőletek függ leginkább. Mindannyian látjuk, éljük és értjük a várost így, ahogy jelenleg van. Fehéren, szürkén, lelakot-tan. Játsszunk együtt, és induljunk ki abból, ami nincs! De akár lehetne is. Az első fázisban terjesztjük az ötletet, és segítséget kérünk képzőművészekről, és minden kreatív embertől, hogy a művészet fantázia-világát segítségül hívva látassuk minél többekkel, hogy milyenné is válhatna ez a város. A látványterveket kiállítjuk, és minél szélesebb körtől megkérdezzük, hogy megvalósításra érdemesnek tartják-e azt, hogy bevonjuk a képzőművészetet a város fejlesztésébe. A kiállítás idején minden látogatót szavazhat arról, hogy színessé tegyék-e a várost, vagy nem. A második fázisba való továbblépés így, csak az elképzelés egyértelmű támogatottságával képzelhető el. Innen a gondolat kísérlet már valódi projektként működtethető tovább, és ebben a szakaszban kell kidolgozni a konkrét terveket, valamint a kivitelezés pénzügyi, és szakmai hátterét.

A harmadik fázis már magát a megvalósítást, a konkrét és minél szélesebb kör által jóváhagyott tervek kivitelezését jelenti majd.

TIRANA MEGELŐZŐT

Ezzel az elképzeléssel 1999 májusában állítottunk be az akkori polgármesterhez, aki vagy nem értette, hogy mit akarunk, vagy valami más történt benne... Mindenesetre átadta dolgozatunkat tanulmányozásra a város sokáig aktuális főépítésznének, aki az építész szakma nevében kikérte magának, hogy mi csúnyának, elidegenítőnek találjuk Salgótarján épületeit. Innentől, ahol csak lehetett gáncsot vetett gondolat kísérletünk elé, alá, fölé, mellé...

Kedves Városlakó! Hét év alatt mennyi minden történt! Az értetlenség és az ebből következő perspektívatlanság elaltatta a lelkesedést bennem, de 2006. májusában megérkezett Tirana hangja. **Zsuffa Peti** azzal a hírrel keresett, hogy képzeljem el, amit mi 1999-ben kitaláltunk, azt (persze) tőlünk teljesen függetlenül már *kivitelezték* Albánia fővárosában. Megnéztem az interneten, elolvastam sok anyagot róla. Fantasztikus! És az is kiderült, hogy a tiranai főpolgármestert, **Edi Rama**-t, (aki nem mellékesen híres festőművész) 2004-ben a világ polgármestere, **World Mayor 2004.** címmel tüntették ki ezért! Meg is érdemelte!!! Először csalódtam voltam, majd újra lelkes. Már van egy megvalósított elképzelés, amit ugyancsak meg lehet mutatni Tarjánban a városlakóknak! És csak kicsit változtatva az eredeti koncepción, átdolgoztuk gondolat kísérletünket. Májusban meglepett, ahogy hét év után visszajött a végiggondolt, ám elengedett gondolat, a Tarján-Tirana Tarkán csak erősítette a rímeltést, és az alliterációt is. Ami aztán Salgótarjánban október elsején történt, már nem is ért meglepetésként. A gondolat teremtő ereje valahogy utat tört magának.

A VÁROSMAKETTET MEGMÁSZVA

Kedves Városlakó! Már is a jelen, vagy a nagyon közeli múlt eseményeiről adok számot Neked. Az új helyzetre igyekeztünk gyorsan reagálni, és néhányan, a városban élő, alkotó emberek megalakítottuk a **3T (Tarján Tarkán Társaság)** nevű művészeti akciócsoportunkat. A név választás és az elnevezésünk ebben az esetben nagyon is szándékos volt. Az se baj, ha félreértik, vagy áthallják. A 3T legfőbb céljának a városban élő művészek, alkotók és a felelős tisztségviselők közötti párbeszéd kialakításának ösztönzését, a helyben feltörő kreatív energiák, eredeti ötletek, gondolatok megjelenítésének segítségét, művészeti akciók megvalósítását tekintjük. Vezérelvünk a nyitott és nyilvános működés. 2006. decemberi megalakulásunkkor megígértük, hogy április 20-ig a Tarján-Tirana Tarkán kiállítás megnyitójáig minden hónapban jelentkezünk valamilyen művészeti akcióval. Első sajtótájékoztatónkat **Varga Imre Városmakettjét** megmászva tartottuk.. Szimbolikus emlékműje ez a városnak. 1972-ben állították fel, vakító nappali fehérségével, szépségével, modernségével, világítással. Azóta viszont csak pusztult, és épült le. A 3T-vel felajánlottuk a városvezetésnek, hogy művészeti védnökség alá vesszük, és lassan saját erőből, vagy bármilyen más lehetőséget felhasználva rendbe hozzuk. Szeretnénk, ha újra világítana is, és látható lenne minden időben. Mert szimbólum. Erős szimbólum.

Tudod, Városlakó, nagyon kedvező változásként azonban azt éljük meg, hogy a város új vezetése – az előzővel ellentétben – eddig rendkívül nyitottnak és fogadóképznek mutatkozik javaslatainkra, és gondolat kísérletünket is hagyja végigvinni, támogatja is azt! 2003-ban létrejött egy mozgalom az USA-ban, a **Kreatív Városok Mozgalma (The Creativ Cities Movement)**, melyet olyan városok alapítottak, amelyek a miénkhez nagyon hasonló helyzetből keresték a kiutat. Megtalálták helyben a kreativitást, mint helyi nyersanyagbázist és rövid idő alatt nagyon látványos fejlődést produkáltak. 2003 áprilisában tették közzé *kiáltványukat*, a **Memphisi Manifesztumot**, melynek mind a tíz pontja egy városfejlesztési program pontjai is lehetnek bárhol. Akár itt, Salgótarjánban is. A városvezetés arra is fogadóképznek mutatkozik, hogy Magyarországról elsőként, az Európai Unióból az első között a város kapcsolatba lépjen e mozgalommal.

Most, kedves Városlakó a gondolat kísérlet első fázisának a közepén vagyunk, mely hét évi tesztelés után egy új szemléletű városvezetéssel, a 3T-vel és művészeti akciókkal indult újra. Legnagyobb akciónk április 20-án a Tarján-Tirana Tarkán kiállítás megnyitása lesz. Egy olyan képzőművészeti eseményre készülünk, amitől azt reméljük, hogy az, egy sokakat érintő, nagyon is létező problémára, a lecsúszást megállítani akaró, és a kiugrás útját kereső város jövőjére is jelentős befolyással lehet. A kiállítás zárása, a gondolat kísérlet befejezését is jelenti majd. Külföldi anyagát a kifestett tiranai épületek képei képezik, míg a hazai műveket a 2007. január 25-én kiírt „Tarján Tarkán” képzőművészeti pályázatra március végéig beérkező alkotások legjobbjai adják. A pályázaton minden kategóriában sokan, egyéni és csoportos alkotók jeleztek

részvételüket. A „Tarján Tarkán” pályázat szakmai komolyságát, magas színvonalát a pályázat bíráló bizottságába felkért neves képzőművészek részvétele és is igazolja. A felnőtt és ifjúsági kategóriában pályázók munkáinak elbírálását **Bukta Imre, Kicsiny Balázs és Szurcsik József**, a gyermek kategória zsűrizését **Erdély Dániel, Földi Péter** és **Zsuffa Péter** vállalta el. A kiállításhoz több szakmai beszélgetést szervezünk, és egy fórumot is tervezünk építészek és képzőművészek részvételével az épített és természeti környezet kapcsolatáról.

TALÁLKOZZUNK ÁPRILIS 20-ÁN!

Kedves Városlakó! Tudom hosszúra nyúlt Neked írott levelem, pedig annyi mindenről szerettem volna még beszámolni Neked, de nem fárasztom tovább a szemedet. Arra még szükséged lesz Neked is, de nekünk is! Kárpótlásul engedj meg, hogy meghívjalak Téged és családotod a Tarján-Tirana Tarkán kiállításra, az április 20-i megnyitóra, ahol majd személyesen is találkozhatunk és beszélgethetünk. De elsősorban arra kérek, hogy szavazz majd. Mert itt minden érdeklődő számára láthatóvá válnak a salgótarjáni épületek külső átalakítására vonatkozó művészi tervek, koncepciók, és innentől már a Ti véleményetektől függ az ötlet további sorsa. A gondolatkísérlet, hogy egyszer igazi projektté váljon, Rajtad és a többi városlakón múlik. Majd aztán arról, hogy ki fest, mit, mikor, mivel és főleg miből? Majd akkor fogunk komolyan gondolkodni, ha Neked is tetszett, amit láttál. De innentől ez a gondolat már nem lehet kísérlet!!! Találkozzunk a Tarján-Tirana Tarkán kiállításon! Üdvözlettel: Rónai Róbert

BEVEZETÉS GYANÁNT...

Egy példa az egyenlőtlen fejlődés tervezett, módszertanilag átgondolt beindítására, illetve serkentésére: a Memphisi kiáltvány és a Kreatív városok mozgalma. (A 2003 áprilisában fogalmazott kiáltvány „lelkét” képező tíz alapelv ma már valóban egy mozgalom kezdetét jelenti – angolszász talajon. Gondolatébresztőként érdemes idézni – de mivel a mozgalom máris produkált mérhető eredményeket, érdemes informális és ennek eredményétől függően formális kapcsolatokat is kezdeményezni a kulcsszereplőkkel és egyes települési önkormányzatokkal.)

1. Gyakorold és jutalmazd a kreativitást! Mindenki része a kreativitás körforgásának – bármikor, bárhol működésbe léphet, és éppen most is működik a városodban. Figyelj oda rá!
2. Investálj a kreatív gazdaságba! A kreatív ökoszisztémának része pl. a művészeti és kulturális tevékenység, az éjszakai élet, a zenei élet, az éttermek, a képző- és iparművészek, az újítók és feltalálók, a vállalkozók, az olcsó vendéglátóhelyek, a lakható városrészek, a vallásos élet és általában a spiritualitás, az oktatás, „harmadik típusú helyek” (az otthonhoz és a munkahelyhez képest harmadik – amit rendszeresen felkeresünk, mert használhatónak bizonyult: egy könyvtár, egy büfé vagy kávézó, a térnek egy sarka a padokkal, stb.)
3. Fogadd be a sokféleséget! A sokféleségből születik a kreativitás, az újítás és gazdasági megújulás. A különböző háttérrel, eltérő tapasztalatokkal rendelkező emberek különböző képességekkel, eszmékkel és ötletekkel gazdagítják a várost.
4. Kényeztesd a kreatív embereket! Támogasd a közvetítőket. Működj együtt egy újfajta versengés érdekében, és mindenkit vonj be a játékba.
5. Értékeld a kockázatvállalást! Változtasd át a „nem” erőterét az „igen” erőterévé. A problémamegoldás mellett fektess energiát az esélyteremtésbe is, a lehetőségek kialakításába. Kösd össze a városodat a kreatív technológiák, tehetségek és energiák forrásaival. Kérdőjelezd meg a hagyományos tudást.
6. Légy eredeti! Tudjál az általad képviselt értékekről, és összpontosíts azokra, amelyekben különleges tudsz lenni. Merjél különböző lenni, ne csak amolyan „ez is egy város a sok közül”. Ne tégy engedményt az egy-síkúsnak és egyöntetűségnek. Bármelyik város lehet az igazi város.
7. Investálj a hely sajátosságába, és építs ezeket! Egyik városban a fekvés, a természeti adottságok játszhatnak főszerepet – a másik helyen a művészetek és a kultúra, vagy a tágas terek, a nyüzsgő belváros, vagy éppen az oktatási intézmények jelentik a fejlesztés fő célpontjait. Ez a különbözőség egészségesen élénkíti a városok közötti versenyt.
8. Távolítsd el a kreativitás akadályait: a közepszerűséget, az intoleranciát, az elszigeteltséget, a tespedést, a szegénységet, a rossz iskolákat, az előjogokat, a társadalmi és környezeti lecsúszást!
9. Vállalj felelősséget a változásért a városodban! Merj rögtönözni is. Engedd megtörténni a dolgokat. A fejlődés motorja az öntevékenység.
10. Érvényesítsd a gyakorlatban, hogy mindenkinek joga van a kreativitáshoz, különösen a gyerekeknek! Az egész életen át igénybe vehető, jó minőségű oktatás alapvető szerepet játszik abban, hogy köztünk maradjanak és gyarapodjanak a város erőforrását jelentő kreatív emberek.

FOTÓK: VERTICH SZÍNPADSTÚDIÓ ARCHÍVUMÁBÓL

VÁROSLAKÓK SZÍVSZÍNHÁZA

> T. PATAKI LÁSZLÓ

A „valamit játszunk - lehetőleg szöveg nélkül -, s a néző majd gondol-érez ugyancsak valamit, persze ki-ki másvalamit, így a felelősség a nézőé, ha nem érti, mit (nem) akarunk” - nos, ez valóban létező színházi divatirányzat. Inkább csak volt (fuit) újdonság. Valamikor megtermékenyítette a naturalista, földhözragadtan realista, illusztráló színpadot, feledtette némiképp' még az úgynevezett költői (drámaírói) színházat is. Lám, mennyiféle irány volt és maradt is belőle jónéhány, ha átalakulva-fejlődve, akkor is. Az „irány” a világ deszkáin felverte a port, ám megmaradt a teljes színházat redukáló, életábrázolást, tükrözést kártszagatóan, hadonászva kerülő zajos önmegyén. Ahonnan dacosan-mérgeesen elindult. Ily módon vékonyrétegű, elidegenítő, kissé bizony nihilista érvényesüléssel létezik még ma is. Vagy változataiban létezik. Teszi, mert teheti. Szabad országban, szabad országokkal körülveve. Csak ne legyen kötelező!

A „*valamit játszunk (mutatunk)*” típusú színház, amiként semmi más értékes tevékenység, sem lehetett meg csikorogtatóan kemény munka nélkül. Tudáshiányát, a korabeli, s így mindig, mindenütt létező parvenűknek „bebeszélő” gesztusokkal sikeresen leplezve, ideig óráig megpróbál akár még hatni is. Persze szűk körben. Végül a mindenkori néző ítél a lábával, ami otthon tartja. Ha aztán másvalamire használták az irányt (politika), az is kiderült: óh, tehát nem színházról van szó! A „legmodernebbnek” tartott színpad sem létezik mesterség (színhészet) nélkül. S ha valaki mégiscsak eleve előadásokkal kezd – nem mondhat mást magáról, mint önmegvalósító, egyéni érdeket érvényesítő valaki/valami. Legjobb esetben „csak” színjátszó csoport – anélkül, hogy mindez lebecsülése lenne a nemes-önkéntes törekvéseknek. Sőt.

SZÁZHÚSZ ÉVE TÖRTÉNT

Éppen 120 esztendeje annak, hogy főként gyári értelmiségiek, szakmunkások, fiatal nők és férfiak, korabeli, még csak nem is város lakó polgárosodó jelöltek Salgótarjánban elkezdtek valamit, ami nem volt több, mint lelkes színjátszó csoportosulás. Mégis érték nőtt az acélgári-környéki talajból. Városi érték, amelynek mai folytatója, kiteljesítője lehet felvállaltan (ma úgy mondják: bevállalóan) az idén harmadik évfolyamába lépő, s a polgárok (Polgári Kör) által önkormányzati támogatására javasolt salgótarjáni önálló társulatépítő Vertich Színpadstúdió. **Gerő Károly: Vadgalamb** című háromfelvonásosát játszották elődeink akkoriban szabadtéren, valahol az acélgári kaszinó közvetlen közelében. Keresztmetszetszerű, s ugyancsak szabadtéri bemutatása a Vertich Színpadstúdió részéről ma napirenden van. Jenkisen fogalmazva: „dolgozunk rajta”.

A stúdió egyike a napjainkban születőben lévő kisdud kultúrköröknek, ahol városi újraépítésbe fogtak azon felismerésből, hogy az utóbbi évek megrengető átrendezésű arculatvesztése és értékcsökkenése, már-már össznépi anarchiája tovább nem tartható, sőt az anarchia akkor sem kaphat polgári-összesség-beli pártolást, ha a meglévő újabb értékek leszólásával látványosan meríti ki önmaga erejét – semmivel nem szolgálva az újabb korszerű városi összefogást. A város jónéhány pontján történt – mindenféle külön szervezés nélkül – csupán városi önérték-felismerésből sikeres újkori szikrasztítás napjainkban. A kez-

demények a legújabbkori általános költségvetési országnyomor közepette sem húnytak ki, sőt, állva maradtak az új önkormányzat mérlegelése és felelősségének időben történt felismerése jóvoltából. Vagyis (újra?) van mit megvédeni, ahogy a szlogen szöveg hozzánk egy túnt kor transzparensin.

MIT LEHET KÖZÖSEN ELÉRNI?

A város színházának felépítése (belső társulati, emberből emelt falakkal, korszerű színi szerkezettel, reális, közönséget együttesen érintő tervekkel) olyan feladat, amelyben mindenkinek szerepe lehet, aki itt él és tehetséget érez, aki nem azt firtatja (ez a könnyebbik), mi hiányzik, mi nem jó ma sem, hanem, hogy mit lehet itt és most közösen elérni, s főként mikor, hogyan, kik által?

A mérgesgázokat eregető, s a völgyvárost végig füstölő (látványosan ítélező) kultúrterminátori magatartás helyett érdemes arra figyelni, mit történik a völgy életzugaiban, s nem csupán arra koncentrálni, mint a kóbor, éppen idetévedt légy a másoktól már terített, körülült asztal fölött repdesve, hogy ugyanis mit nem sikerült eddig még beköpní. Mindazokat ide sorolhatja ma az ember, akik nem látnak semmilyen újjáépülést-összefogást-megbecsülést sem a Vertich Színpadban, sem a vele most párba lépő és együttjátszásra önmagát felajánló profi losonci Kármán Színházban. De ugyanígy nem látnak csak megmorogni valót minden másban is: **Palóc Parnasszusban**, a megye irodalmát felfedezni-meghatározni kész élő pódium folyóiratban, a tarjáni filmes **Palóc Kép-Műhelyben**, a **Balassi Bálint Asztaltársaság** újkori kapcsolódásaiban, kezdeményeiben, a **Kávészó** prózai kisegyüttes pódiumművészeti terveiben az új irodalmi kávéház miniszínpadán, a **Városlakó** polgárépítő magatartásában, szakmai színvonalában, a **Szuperinfó** újsághagyományozásában, műfajmentésében, vagy az újabb **Kassák-Körben**, amelyet olyan kultúrpotentátok hoztak létre és terveznek továbbkörüzésre, akik évtizedeken át ittlétükkel, munkájukkal bizonyítottak, s akik egyebek mellett felfedeztetik mindenkivel egyik legértékesebb emberünket, a párizsi-salgótarjáni **Nagy Pált**. A modern számítógépes irodalmat és a vizuális művészetet kanonizáló ismert világpolgárt, a korszerű(en) megépített várost korszerű kultúrával napjainkban kitölteni segítő, ám részünkről eddig kevésbé felpártolt patriotát. Hogy akkor itt nem történik semmi?

NINCS MÁS ÚT

Zenedei, iskolai alkotócsoportokat kellene észrevenni, egyéni tehetségeket újra felfedezni, szerepléshez segíteni (szép számban láthatók a városi programokban), akár a Vertich Színpadstúdió által is, ahol teljeskörűen kapnak útravalót, ha történetesen a színi-filmművészeti pályákra készülnek. Ám ide visszatérve velük és a maradékkal, az állandókkal épül a szakmaisággal kiteljesíthető műhely-érték-színház. Színtér, együttes, ami nem valamit játszik úgy általában, hanem mindennaludalúan felvállalja a polgári értékeket, amelyek

ma újra azért korszerűek ám(!), mert a város/városok/ország polgársága „sincs kész egészen”. Az utóbbi évtizedek megnyomorító hatása alól épphogy csak kiszabadultan léteznek, manapság különösen nehéz helyzetben, mégis valamiféle teljesebb életre készülődve. Nincs más út.

A városi Vertich Színház épül, s miként a karaván, a saját útján tisztán munkával előrehalad.

Három évvel ezelőtt bizalom, polgári döntés segítette életre a kis csoportot. Keresztapja a város színikritikusa (**Csongrády Béla** közíró), névadója **Vertich József (Dodi bácsi)**, aki mindenkitől még életében megkapta az igazi díszpolgárságot, szeretetet. Esményein szép életének küzdelmes értékmentései (színháztörténet, gyártörténet), állandó városi szafarijai nyomán, aki folytonosan útközben volt és a megyei könyvtárt tartotta második (első?) otthonának. A névadó minden idők egyik – ha nem is egyetlen – legendás színi rendezője volt. Egykori játszótársai közül néhányat ma is köreinkben köszönhetünk. Hálával példaadásukért ezt meg is tesszük.

Csak szigorúan szakmai, etikus s egyben személyiségfejlesztő (dehát a színészet éppen ilyen!) munka folyhat a ma még főként virtuális színház falai között a JAMKK stúdióban. Miközben a legnagyobb kincs a jó közérzet és az egymásért vállalt felelősség. Majd' három esztendő alatt két nagyszínpadi produkcióval (köztük egy helyi szerző, **Marschalkó Zsolt: Zsarnokölők** című darabjával) és számos fellépéssel – egyfelvonásosok, jelenetek, versműsorok – találkozott a Vertich Színházstúdió a városi közönséggel, ám „tájon is megfordult” meggyőző sikerrel. A tehetség, a csapaterő oldaláról meggyőzően. Rövidesen számolni kell, lehet a „vertichesekkel” akkor is, amikor színi évad készül a városi tervekben.

Több mint hetven fiatal (s néhány nem egészen fiatal, tapasztalt játékos) állt közénk eddig. Ma huszonötven vannak a stúdiósok, egészen eltérő szakmai szinten vesznek részt a színészmesterség (színészet, színpadi mozgás, beszédtechnika, tánc- és énektreningek) képzésben, miközben mindenkor külön színpadi művekkel városi, sőt távolabbi bemutatókra is készülnek. A harmadik nagyszínpadi mű bemutatása idén nyáron lesz. Ezúttal mesedarabbal, egy ugyancsak helyi szerző, a stúdió által „felfedezett” **Ráduly Csaba** eredeti zenéjével, **Péczeli Emese** tánckoreográfiájával. Két egyfelvonásos készül a stúdió műhelyében, mindkettő modern-klasszikus. **Tennessee Williams: Vajon mit hoz a holnap** és **Harold Pinter: Ételift** című krimijátéka, távolabbra nézve, a divatos korszerű szerző színpadi abszurdja – **Arthur L. Kopit: Jaj, Apu, szegény Apu...**stb. és egy **Rejtő Jenő** színpadi mű.

A NAGY CSALÁD

Díszlet-jelmez a stúdió saját műhelyében, ám csak a tervekig, kivitelezésben a hozzánk közel álló városi dekorációs csapat. Műszak: a JAMKK sokat látott-tapasztalt szakembereiből, már-már családtagi szinten, részükre őszinte emberséggel segítve mindenben, ami szívszínház.

Rendezők: **Molnár Ernő** (egykori Tempress), **Gáll Ernő** (Budapest Rádió), **Susán Ferenc** (régj KIVISZI), e sorok írója, a losonci **Csák István és Erdélyi Gábor**, a pesti színiakadémiából (Shakespeare) és a Körúti Színházból időszakosan visszalépő fiatal tehetség, **Sándor Zsombor**, **P. Kerner Edit**, Madách-díjas előadóművész, városi intendáns **Sándor Zoltán** tanácsos. Együttesen belül kiválasztóddással: **Fejes Márton** színész-ügylő, **Kovács Anna** segédrendező, **Ispán Zsófi**, **Barnucz Anita** színész-súgó. Együtműködés a „közönség szemeláttára” mindenkor, például a balassagyarmati **Varietas** és a salgótarjáni pódiumszínpadokkal, együttesekkel, a losonci félprofi színházzal. A tervek is ilyenek: a helybeli zenedével, táncegyüttessel, felfedezésre érdemes szólistákkal, például a máris zajos sikereket elért **Bacsikai Balázssal** (harmonika, hegedű, színi játék).

Mindenki mással, aki hisz abban, hogy ad egy: a negyvenezres városban feltétlenül létezik 15-20 színpadra termett tehetség, s belőlük idővel mesterségben jól képzett, városi alternatív színházi együttes alakul. Ad kettő: érti, sőt érzi, mi a különbség a saját színpadi lehetőséggel egyáltalán nem rendelkező vagy a tehetségnek mindenkor színpadi feljáratot megmutató helyek között. Főként az életminőség felől nézve. Főként az itt élők teljesebb polgári biztonságérzete következtében, a mindig is teljeskörűen elképzelt színiközönség pártolásával. S persze maradhat, maradjon is minden, amire illik az örök drámatörvény: a színpadról hatni kell, ez a rendezés, előtte a színházépítés művészete. Ki így hat, ki úgy. Lelkünk rajta.

„NAGYPALI”, SALGÓTARJÁN KASSÁKJA

> TARNÓCZI LÁSZLÓ

Kassák-kör alakult salgótarjáni és a környékbeli településeken élő költőkből, írókból, irodalmárokból, festőművészekből és független filmesekből. A köralapítás hírére a ma élő utolsó Munka-kör tag, Kiss Ferencné is nyilvánosság elé lépett. Zsóka néni 92 éves kora ellenére is fiatalos hevülettel beszél „Kasiról”, szavalókörikről, s közösséget teremtő rendezvényeiről.

A József Attila Művelődési Központban tartott rendezvényen az alapítók kifejtették: nem pusztán a nyolcvan-száz éve modernségével kitűnt költő és képzőművész Kassák szellemi örökségét akarják konzerálni, hanem az általa taposott úton akarnak tovább jutni. Sándor Zoltán (Salgó Novák Zoltán) költő és előadóművész, a társaság egyik ötletadója, bejelentette többek közt azt is, hogy szeptemberben zenés, táncos, filmes és képzőművészeti elemeket egybeépítve hoznak majd létre önálló, Kassák-ihlette színpadi alkotást Salgótarjában.

Ezzel együtt persze (szerencsére) nem tudták megállni, hogy az eredeti művekhez, továbbá a Tett és a Ma főszerkesztőjéhez, szikár verseihez is hűek ne legyenek. Sándor Zoltán például feledhetetlen előadással adta át az évtizedeken át gyűrt kassáki mondatait hallgatóságának. Az általa, valamint az ugyancsak kortag T. Pataki László által színpadi mesterségre nevelt fiatalok pódiumjátéka, „A ló meghal, a madarak kiröpülnek” című Kassák-művel pedig talán az újabb generációk számára is valamit aktualitássá tesz a kassáki gondolatokból.

A Kassák-kör ugyanakkor célul tűzte ki azt is, hogy a Kassákkal ugyancsak szellemi örökséget vállaló, és az alkotóval egykor kapcsolatot is tartó Párizsi Magyar Műhely salgótarjáni származású főszerkesztőjének, Nagy Pálnak (vagy inkább a helyiek és a magyar irodalmi élet bennfentesei által csak „Nagypaliként” emlegetett avantgarde költőnek) az életművét a hazai közönséggel jobban megismertesse. Megfogalmazódott egy jelszó is: Nagy Pál szellemi örökségét haza kell hozni!

S hogy miért éppen Salgótarjában alakult meg ez a társaság? Bizonyára nem a véletlen műve. A kortagok ezt többek közt azzal indokolták, hogy itt a város építészeti átalakításakor éppen azokra a közösség-eszményekre és konstruktivista szemléletre támaszkodtak, amely Kassákat is vezették egykor.

Csaplár Ferenc, a Kassák Múzeum igazgatója elmondta: nincs tudomása más ilyen körrel, s legnagyobb fájdalomra az utóbbi időben egyre ritkábban is esik szó Kassákról és műveiről. A Ma és a Tett folyóiratok szerkesztőjeként és modernista versek, illetve grafikák szerzőjeként ismertté vált művész munkáit Európa-szerte kiállították, versei francia, német és angol nyelven is nyomtatásba kerültek. Emlékét éppen 30 éve őrzi Budapesten a Kassák Múzeum és Archivum. Idén kettős évfordulóját ünnepeljük, a konstruktivista költő és képzőművész 1887. március 21-én született Érsekújváron, s éppen negyven esztendővel ezelőtt, 1967. július 22-én hunyt el Budapesten.

A méltatlan feledéstől talán épp a salgótarjáni Kassák-kör mentheti meg újra felfedezni érdemes életművét – tette hozzá a múzeumigazgató. A kortagok pedig Kassák szellemiségét megidéve azt, hogy mi minden tennivaló lenne itt, Kassák szellemében. Ugyanis alapvető kérdéseket nem tisztázott senki az úgynevezett rendszerváltás óta. Például azt, hogy noha papíron még megyei jogú a városunk, lakóközösségét tekintve azonban nem más, mint egy kelet-közép európai torzó. Értelmiségi kérdések, s tán nem véletlen az sem, hogy ma ez a szó is alig használatos. (Sunnyogás van, bizony!)

Minden esetre üdítő, hogy miközben a köralapítással összefüggésben úgy tűnik, a fiatalok is érteni vélik Kassákat – kire egyik kedves kirándulóhelyén, Drégelypalánkon a születésnapján is megemlékeztek a salgótarjáni irodalombarát kortagok –, a köralapítás hírére a Munka-kör utolsó, még élő tagja, Kiss Sándorné sem hagyta szó nélkül.

Az egykor mintegy harminc tagot számláló, Kassák köré gyűlt csoport a Gutenberg szavalókörből nőtte ki magát. A tagoknak, kinek-kinek megvolt a maga sorsa, de sorsuk jelentette az egész életen át egy közösségbe tartozást. Művészetüknek üzenete az volt, hogy a közösségért akartak tenni, felelősségüket saját kis körüknél lényegesen nagyobb körre, alapvetően a társadalmi felelősségre értették. Ha a rendszerváltás előtti rendszer az lett volna, aminek hirdette magát, Kassák és körei megbecsült tagjai lehettek volna. Ám mint tudjuk, nem az volt. Kassákat még a Nagy Pál szervezte párizsi kiállítás megnyitójára sem engedték ki – idézték fel a köralapításkor.

- Féltek tőlünk, de bántani nem mertek – mondja Zsóka néni is, aki Emésztő tűz címet viselő, huszonéves korában írt verseit tartalmazó kötetét úgy adja kezembe, hogy elébb beleírja: „Megpróbálok még valamit Kasi emlékére, óriási művének megőrzésére tenni. Azért is vagyok még itt.”

■ A FOTÓKAT A SAIGON EGYÜTTES ARCHÍVUMÁBÓL VÁLOGATTUK

SZÜRKE ÉS A TÖBBIEK

> PETROVICS ZSUZSA

Oláh Zoltán, vagy ahogyan mindenki ismeri: Szürke. A Saigon együttes mindenese, frontembere, Salgótarján rockzenei életének ismert alakja. A zenekar idén megkapta Salgótarján Pro Arte-díját, elismeréséül eddigi tevékenységének. A Saigon: Oláh Zoltán, Szürke – ének; Csuka József, Hal – billentyű/vokál; Soós Sándor, Gumi – basszusgitár/vokál; Sulyok Zsolt – gitár; Parádi Richárd – dob gőzerővel készül a következő hónapok koncertjeire. Pályája történetét Szürke osztotta meg a Városlakó olvasóival.

■ Hogyan jutott el a Hívőtől a Saigonig?

Az első bandám 1977-ben valóban a Hívó volt, amellyel komoly sikereket értünk el. Ezt követte a Dexion nevű zenekar, de már Szőke Gyuriékkal, majd jött a Front 79-től 81-ig. Ez nagyon pocskékul alakult, mert amikor már nagyon szépen össze tudtunk játszani, és végre kialakult a műsor – volt ORI vizsgánk, rádiófelvételünk –, akkor engem behívtak katonának. Amikor végre leszereltem, behívtak másik három tagot: Alapit, Szilágyit, és Vinczét... Viszont, amikor ők is hazajöttek, akkor összehoztuk az „ötös frontot” Szilágyi Petivel, Alapi Pistivel, Fekete Sanyival, Vincze Lacival, és velem. Ki ne felejtsem, hogy pluszban jött Szőke Gyuri! Szerveztünk a Józsiiban egy hatalmas Front-showt, ez szenzációsrá sikeredett. Utána hirtelen szétváltunk, mert elég sok nézeteltérés alakult ki néhány tag között.

ÉBREDJ, RÁKÓCZI TÉR

■ Ami a szétváláshoz vezetett...

Ekkor történt, hogy Budapesten, a Petőfi Csarnokban elkezdődött egy tehetségkutató verseny, a Csillag születik. Sosem felejttem el. A salgóbányai KISZ táborban ebben az időben megjelent egy zenekar, és Alapi Pisti váratlanul átment oda. Így 1984-ben megalapítottam az Impulzus nevű bandát, mely '91-ig működött. Ezzel a formációvá váltunk első hanganyagunkat, Ébredj Rákóczi tér címmel. Gyakorlatilag ezt követően született meg a Saigon, amely azóta is létezik. Volt róla szó, hogy lesz még ilyen-olyan alakulatunk, mondjuk Torontó néven, ki is akartak minket vinni külföldre, de ez nem jött össze. Később a Saigonon belül is voltak még változások. Kiugrott a Szőke Gyuri, aztán Csonka Robi, Csatlós Laci – őt elvitte Zoltán Erika. Tulajdonképpen Gumival vagyok idestova 21 éve együtt. Ketten maradtunk. Zsolti is velünk van már vagy 5-6 éve, majd Parádi Ricsike jött. Csuka Józsi másfél éve érkezett hozzánk. (A Saigon felállása: Oláh Zoltán, Szürke – ének; Csuka József, Hal – billentyű/vokál; Soós Sándor, Gumi – basszusgitar/vokál; Sulyok Zsolt – gitár; Parádi Richárd – dob – a szerző). A jelenlegi felállítás most véglegesnek tekinthető. Azt már látom, hogy ebben a formációban nagyon jó kis csapat leszünk, annak ellenére, hogy elég sok gondunk volt.

■ A próbatermekre gondol?

Pontosan. Már végig próbatermeztük szinte az egész megyét, s örömről örömről, no és a csodák csodájára a Hibó Tamás Alapítványi Iskola, illetve Paróczai Csaba meghallotta a kínunkat, és felajánlotta a Május 1. úton egy erre a célra alkalmas helyet, mégpedig ott, ahol a régi moziüzemi vállalat működött. Most itt készülünk egy nagyon hosszú anyaggal a régi rock-klasszikusoktól kezdve napjaink zenéjéig,

de az új albumunkat is szeretnénk összehozni. A repertoárban megtalálható a Piramis, Edda, Hobó, P-Mobil, és szerepel benne egy külföldi zenei blokk, mint például Led Zeppelin, Uriah Heep, Black Sabbath, Deep Purple. Ezt a külföldi zenei részt úgy terveztük, hogy nem állunk meg a dalok közben, vagyis egyik számból indul a másik, nincs bekonferálás, semmilyen átkötés. Megy, amíg össze nem esünk! De hallhatóak saját dalaink is. Összeállításunkkal cirka hat órát tudnánk folyamatában játszani, amit persze nem tudunk kivitelezni.

■ **Mindent önállóan intéznek? Egyáltalán: hogy állnak a felszereléssel?**

Abból a szempontból szerencsés vagyok, hogy minden technikai feltételünk adott, ami egy koncerthez szükséges: erősítők, hangosítás és fénytechnika is. Bárhol felléphetünk, a legkisebb kocsmától, a legnagyobb csarnokig. Nagyon sokat járunk községekbe, falvakba, mert a kisebb településeken hihetetlenül hálás a közönség. Mindig nagy szeretettel fogadnak bennünket, és visszavárnak. Érdekes, hogy amióta ennyire futunk, azóta azok emberek is dörzsölnének hozzánk, akik eddig utáltak. Csúnya ezt így megfogalmazni, és kimondani, de ez az igazság.

VAGONT IS PAKOLTAK

■ **Stílusban lehet-e hasonlítani a Saigont a Rockjam-hez, hiszen ők is feldolgozásokat játszanak?**

Nem. Semmiképp.

■ **Ha visszatekint az időben, mi volt az a zenekar életében, ami mindig gondot jelentett?**

Maga a város hozzáállása. Soha semmilyen segítséget nem kaptunk. Persze ez annyira nem érdekelt minket, mert ha kellett, mi elmentünk vagont pakolni, raktuk a mézshidrátot - alig ismertük fel egymást utána. Bármit elvállaltunk a zenekar érdekében, hogy az fenn tudjon maradni. De összehoztuk! Nekünk még volt vér a pucánkban, nem úgy, mint a mai kezdőknek. Most úgy fest, hogy meg tudom valósítani azt, ami Balasagyarmaton már jól működik, azaz egy hasonló szórakozó központot. Az biztosan nem lesz kiírva rá, hogy rockklub. Mindenki helyet fog kapni, még a néptáncosok is.

■ **Megkapták a Pro Arte-díjat! Hogyan fogadták?**

A díj nekünk is nagy meglepetés volt, hiszen ebben a városban ilyen még nem történt. 30 éve teszem a dolgom a zenekarral, és az elismerés azért is esett jól, mert valakinek eszébe jutottunk a javaslatételkor. Azt gondolom, hogy a polgármester asszonynak is köze lehet hozzá, hiszen ő régóta figyelemmel kíséri pályafutásomat. Egyébként már az előző városvezetés is említette, hogy „a Szürkének kellene valamit adni, vagy segíteni neki.” Szurkoltam is érte, hogy valami történjen, de nem jött össze.

VICC HELYETT VALÓSÁG

■ **A közelmúltban viszont a megérdemelt elismerés „megérkezett”.**

Érdemes tudni, hogy nem volt fenéig tejfől az élet. 77'-ben bilincsben vittek le a színpadról. Ez még a Hívó zenekarom korszakában történt. Furcsa lett volna, ha ugyanazok az emberek adták volna át nekem ezt a díjat, akik akkor levezényeltek a színpadról. Meglehet, akkor el sem fogadom a díjat. De vissza a lényegre. Egyszer érkezett egy telefonhívás, hogy ekkor és ekkor jelenjek meg a városi ünnepségen. Először azt hittem, hogy viccelnek velem, de a meghívó megérkezett postai úton is. Megmondom őszintén, hogy nem vagyok egy beszári gyerek, hiszen hozzászóltam a színpadhoz, de amikor megérkeztem a Józsiába, igencsak berezeltem. Csupa-csupa nyugdíjas, meg akik már 40 éve a pályán vannak, aztán a város ismert szakemberei. Mi a fenét keresek én itt?! – futott át bennem a gondolat. Amikor visszaneztem a városi tévében a díjátadásról szóló tudósítást, még akkor is nagyon mókás volt látni magam. Ettől függetlenül örülünk a díjnak, és büszkéek vagyunk rá.

■ **Senki sem a díjátadó ünnepségre emlékezik majd a jövőben, hanem arra, hogy a Saigon Pro Arte-díjat kapott.**

Így van, tisztában vagyok vele, ahogyan azzal is, hogy ez inkább nekem szólt, és a 30 éves zenei pályámnak.

■ **Mennyire nyitott a többi helyi zenekarra?**

Teljesen. Azt is tudom, melyik srác hogyan fogja le az akkordokat. Mindig segítettem mindegyiket, pláne, akiben láttam is némi fantáziát. Egy dolog bosszant: a maiak többsége egynyári gyerek. Ők már nem olyanok, mint mi, hogy átmentünk a falon, ha kellett. Apuci megveszi a gyerekeknek a legdrágább hangszert, a kölyök meg olyan hamis, mint a veszedelem. Ezt ki kell mondani. Akadnak ugyan tehetségek, de nehéz őket megtalálni. Azt pedig tartjuk szem előtt, hogy vannak, léteznek örök vesztesek is.

■ **Koncertekre jár?**

Rengeteg helyen ott vagyok, figyelemmel kísérem az eseményeket. Mindenkit ismerek, nyomon követem a dolgokat.

GUMI NŐSÜL

■ **Család?**

A nagyobbik fiam hihetetlenül tehetséges. Jelenleg is tanul, több nyelvet beszél. Ő zongorázik. De úgy látom a kisebbik a nyomdokaimba léphet.

■ **Sokan tudna egy nagy ígéretéről.**

Igen. Évekkel ezelőtt tettem egy felelőtlen kijelentést Guminak, hogyha egyszer megnősül, akkor én állok majd mindent. Nos, úgy látszik, hamarosan be kell tartanom, amit ígértem, de az ember zenésztársáért és a Saigonért ennyit csak megtesz!

ÖNVALLOMÁS

> CSEMNICZKY ZOLTÁN

„A nagyanyám Romhányban volt óvónő. Ott laktunk a Laszkáry-kastély udvarában, ott volt a ház előtt egy csonka akácfa, aminek a tetejére a bátyámmal építettünk is egyszer egy sátrat. Ennek a fának az oldalához volt egy nagy kő borítva, oda volt „dőtve” neki. Részben ezt használtuk arra, hogy följebb tudjunk menni. Hogy hogy’ került oda, az lényegtelen, de ez egy nagyon kezdeti élményem arról, hogy én ezt a követ meg akarom faragni, ebből szobrot akartam minden áron csinálni. Nem volt semmi szerszám, csak balta. Egész kisgyerek voltam, 3-4 éves, nem tudom pontosan, hogy mennyi, de az akkor nagyon megérintett, hogy abból nekem szobrot kell faragnom.

Elég hamar kiderült, hogy én a művészettel akarok foglalkozni, amellel hogy nagyon érdekelt a biológia. Végül elvégeztem a szegedi tanárképzőn a biológia szakot is.

Érdeklődésem a biológia iránt, meg az iránt, hogy a világot, azt ne csak egyféle szempontból próbáljuk nézni, az működik a szobrászattal együtt. A festészetről elég hamar letettem. Ugyanis a főiskolán kellett festészetet is tanulni. A diplomamunkámnak egy szobrot csináltam. „A tudós” volt a címe. Lényege, hogy tart egy hosszú vékony figura egy tojást a kezében, és azt nézi, hogy ha feltöröm, akkor mi lesz, ha nem töröm fel, akkor mi lesz. Itt van kapcsolat abban, hogy biológiát tanultam, mert az élet kérdései, hogy hogyan is vannak, mint is vannak ezek a dolgok, hogy mennyire nyúlhat bele az ember a természetbe szándékosan, vagy óvatlanul is akár.

Tulajdonképpen ezek a drótdolgozások úgy jöttek létre, hogy a gipszszobor sem tömör, nem visszaszedéses módszerrel dolgozik az ember, mint egy kőnél, ahol le kell faragni a fölösleget, hanem meg kell építeni egy drótvázat, egy kosarat, amire aztán a gipszes gézt, rongyot fel lehet tekerni. No most aztán érdekesnek találtam ezeket a kosarakat, amik készültek, mert a tér az itt másképpen jelent meg. Nem egy zárt tömeg, ami áthatolhatatlan, nem egy felület, ami teljesen lezárja önmagát és kiszorítja a levegőtől, a térből valamit, hanem úgy, mint a világ, átjárható. Egyik közegből a másik közegbe át lehet menni, át lehet lépni, a belső rétegződésről tudomásom van, ezek megjelennek előttem.

A legnagyobb kaland ebben az egészben az, amikor az ember miközben csinálja, aközben mi mindent végig tud gondolni. Millió dolgot végig lehet gondolni, és hogyha intenzív ez a gondolkodás, akkor ez beépül a szoborba. Nyilván az van, hogy eredendően van egy szándék, amit meg akarok csinálni. Tehát előre ki van találva, hogy milyennek kell lenni ennek a szobornak, meg, hogy miről lenne szó benne, csak a munka közben mégis egy jó kaland az, amit az ember végiggondol. Látszólag nem is hozzá tartozó dolgokat. Egészen különféle dolgokról van szó itt ilyenkor, nem is lehet elmesélni. De hogyha az ember nem kezd el görcsölni, görcsösködni, akkor ezek a dolgok, ezek minimális kis apró változtatásokat eredményezhetnek menet közben és a végén kiderül, hogy ugyanaz lesz, amit az ember elképzelt. Ilyen szobrokat nem lehet előre teljesen megrajzolni.

Olyan nagy meglepedésre nincsen okom. Az időnként jól eső, amikor valamit sikerül befejezni és az úgy szól vissza, mint ahogy én azt elképzelttem, de ezek pillanatok csak. Olyan nagyon nagy meglepedés nincs bennem, mert különben nem csinálnám tovább.”

(Az önvallomás Kovács Bodor Sándor: Auto-Freud-Mobil című portréfilmjében hangzott el.)

CSEMNICZKY ZOLTÁN SZOBRÁSZMŰVÉSZ

1953. április 16-án született Budapesten.
1976-ban biológia-raiz szakos diplomát szerez a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán.
1976-1979-ig a balassagyarmati Ifjúság úti és Petőfi általános iskolákban óraadó tanár
1978-tól a balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központban előbb dekoratőr, majd vizuális nevelési előadó, később képtár és galériavezető
2007-től az intézmény igazgatója

Tagság művészeti szervezetekben

1986-tól: Fiatal Képzőművészek Stúdiója
1988-tól: Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete (Alap)
1991-től: Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége
1994-től: Magyar Szobrász Társaság

Alapító tag

Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaság
ARTTÉKA – Művészet Határok Nélkül Egyesület

Pártoló tag

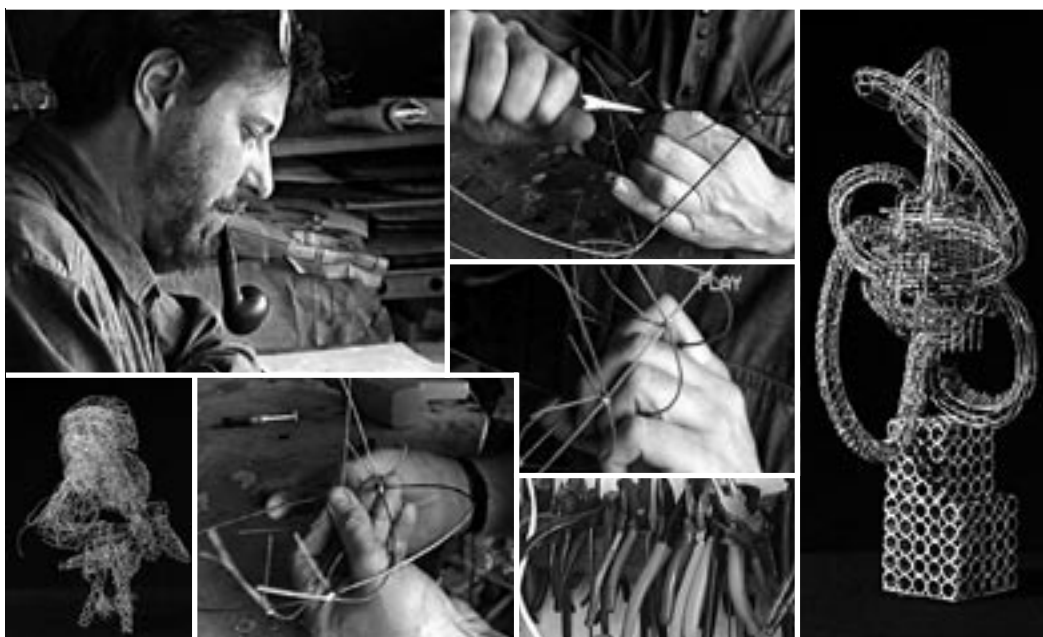
Csüggetlenek Szalonja

Szakmai elismerések

1986. Művelődési Miniszteri Dicséret
1992. Horváth Endre díj
2002. Balassagyarmatért emlékérem
2002. Pro Urbe díj, Balassagyarmat
2002. Kígyós Sándor emléklap (Népművelők Szakmai Kollégiuma)
2007. Madách-díj
2007. Munkácsy-díj

Kiállítási díjak

1983-84-85. Nógrád Megyei Pedagógus Kiállítás díjai
1989. Művészeti Alap kiállítási nívódíj
1988. Derkovits-ösztöndíj (3 éves ösztöndíj)
1986, 1989, 1991, 1993, 2005. Salgótarjáni Tavasz Tárlat díjai
1995. Egri Nyári Tárlat díja
1995, 1996, 1998, 2000. Nógrád Megyei Őszi Tárlat díjai, Szécsény
2005. Olaszliszka, Kossuth-ház, „Kossuth mítoszok” (állandó kiállítás) – nívódíj
2006. Salgótarján, Balassi Bálint Megyei, „Homage a Bartók” – díj

OLÁH JOLÁN KINCSEI

> UHL GABRIELLA

Tisztelt Közönség!

Oláh Jolán festőművész életmű-kiállítására gyűltünk egybe itt Salgótarjánban, ahol életének nagy részét töltötte, és ahol alkotói munkássága elindult és titokban, ismeretlenül kiteljesedett. Festőként ismerik, pedig próbálkozott a szobrászattal is, de gipszfigurái, amelyek éppen olyan törekenyek mint ő maga volt, most éppen sérülékenységük okán nem láthatóak a tárlaton. És még sok minden nem látható e kiállításon, mivel az életmű nagy része odalett, elkallódott, ismeretlen helyre vándorolt, mivel Oláh Jolán nem tudta, nem tudhatta, miféle kincset őrzött a Rákóczi úti lakóház műtermeként is funkcionáló pincéjében. Ám az ünnepnapon inkább arról illik beszélni, hogy mi az, ami friss és éles szemű művészettörténészek, néprajzosok valamint lelkes gyűjtők jóvoltából megmaradt, s amelyből a legteljesebb áttekintést most először láthatja a nagyközönség.

A Balázs Jánosi iskolát végző Oláh Jolánt – aki viszonylag későn, már a nehéz fizikai munkába belerokkanva, gyermekek, unokák nevelése után kezdett festeni – Bánszky Pál, a kecskeméti naiv múzeum egykori igazgatója fedezte föl, és az 1980-as évek terméséből máig a legteljesebb anyagot rejtja a múzeum raktára. Ebből az időszakból legerőteljesebbek a portréi, amelyek megformáltságukban még ügyetlenkedő kézmozdulatokról árulkodnak, de a maszkszerű arcok árnyaltan képesek kifejezni az érzelmek sokaságát a vidámságtól a legmélyebb szorongásig, rémületig. Az érzelmek kifejezésére koncentrált törekvés meghatározó eleme lesz művészetének. Az expresszív színvilág azonban gyöngéd, intim pillanatokot ragad meg. Minden harsányság távol volt Oláh Jolán alkotói világától. Kifejezetten finom hangolású, merengő képeket festett, egészen egyedülállót a magyar és egyetemes festészet történetében. Oláh Jolán méltatásában

nem helyezek hangsúlyt kisebbségi helyzetére, bár romasága művészetszociológiai szempontból fontos tény, alkotásait egyetemesebb, esztétikai keretekben kell vizsgálni. Hiszem, hogy művészetének helye van a Magyar Nemzeti Galéria által kanonizált, egyetemes beágyazottságú nemzeti kultúrában. Művészettörténeti, elméleti irányzatok keletkeznek és elhalványodnak. Sokféle kategória született már e művészet meghatározására. A 20. század elején nevezték primitívnek, majd naivnak, a társadalmi-politikai változásokkal a 80-90-es években új kifejezés született. Politikailag korrekt változatban ma marginális művészetnek nevezik. Ahogy végigtekintenek, végigtekintünk Oláh Jolán képein e kiállításban, Önök is érzik, hogy ezek a meghatározások kissé suta próbálkozások. A művészet sokféle, és nem értékelni, hanem látni kell megtanulnunk, olyan egyetemes vizuális törvények szerint, amelyek segítségével azonnal világossá válik Oláh Jolán festői világának gazdagsága, sokszínűsége és egyedisége. Az írni is alig tudó, csendes, visszahúzódo személyiség, Oláh Jolán munkássága találó és jellegzetes példa arra, hogy a kép a verbalitással egyenértékű kifejezőeszköze belső világunknak.

Oláh Jolán ma lenne 75 éves. Másfél éve nincs közöttünk. Fogadják szeretettel e kiállítást helyette, olyan szeretettel, ahogy ő ajándékozta nekünk képeit.

(Elhangzott Oláh Jolán életmű kiállításának megnyitóján, a Nógrádi Történeti Múzeumban, Salgótarjánban, 2007. március 12-én.)

■ Enreiter Béla egyik kedvenc úti célja a csodálatos Grand Canyon

ITTHONRÓL HAZA

> BALÁS RÓBERT

A hír szenzációs: újabb magyar embert lönek fel a világűrbe. A negyven éve Amerikában élő Charles Simonyi a számítógépiparban a Word és az Excel programok szülőatyjaként némileg előrevitte a világot, most pedig, mint űrturista, az Európai Unió számára végez kutatásokat a kozmoszban. A magyar űrkorszak azonban vélhetően nem Simonyival végződik, de nem is Farkas Bercivel kezdődött. A salgótarjáni származású Enreiter Béla ugyanis Kanadában már a hatvanas évektől kezdve a NASA-nak dolgozott: a saját vállalkozásában magas precizitású alkatrészeket gyártott az amerikai űrhajókba.

■ www.hatterkepek.hu

Vajon van-e köztünk olyan, aki ne ismerné Nemo kapitány történetét? Verne Gyula különleges regényhősei régen is, ma is szárnyra keltik a kamaszok nyiladozó fantáziáját. Sokan talán még arra is emlékeznek, hogy a Nautilus nevű hajón minden tárgy és alkatrész szíнараныból készült. Történetünk főszereplője, *Enreiter Béla* is egy hasonló, ám valóságos „mese” kellős közepébe csöppent. Ám ez nem képzeletünk tengeralattjárójáról, hanem modern korunk izgalmasabb járgányáról, az űrhajóról szól. Emberünk az amerikai űrkutatási hivatal, a NASA titkos programjai számára gyártott saját műhelyében olyan űrhajó-alkatrészeket, amelyeket – a megrendelő előírására – egytől egyig be kellett aranyozni! Ráadásul mindez még a hidegháborús időszak kellős közepén történt...

VILÁGJÁRÓ

Igaz, ami igaz: Enreiter Béla ekkoriban nem itthon, hanem „a nagy vízen túl” élt és tette a dolgát. Személyesen ugyan nem járt fenn az űrben, de „idelenn” a fél világot körbecsavarogta. Ma is ez a legfőbb foglalatossága. Ám a világjárás közben az idei nyáron is hazlátogatott Salgótarjánba, ahol elmesélte kalandos élete néhány élményét. A barátai által Begyonak szólított, a korát alaposan meghazudtoló, hetvenes éveit taposó férfiú „Amerikában” született, és – sok-sok kaland után – Kanadában ért révbe. A salgótarjániak ugyanis „Kis-Amerikának” nevezik az Acélgvár fölött elterülő munkástelepet, ahol történetünk főszereplője meglátta a napvilágot. Hatéves korában kapta

■ Enreiter Bélát a havas hegycsúcsok Kanadában marasztalják...

■ www.dans-homede

első sílécét, amellyel a környező hegyekben jól kitanulta a lesiklás tudományát. Most, hét évvel később is ez a legfőbb szenvedélye. A SSE csapatában kezdett síelni, ahol együtt sportolt azokkal a fiatalokkal, akik a város történetének legszörnyűbb sporttragédiája során estek áldozatul 1944 januárjában. Ekkor a Radnai-havasokban, az ország akkori legmagasabb pontján, a 2300 m magas Horthy-csúcs megmászása közben 15 tarjáni fiatal veszítette életét egy lavinaomlás következtében. Enreiter Béla szerencsés volt: nem vett részt a végzetes kiránduláson. A fiatallembert ekkor már munkája is az acélgárhoz kötötte.

VÁNDORBOT

- A világ legjobb szakmáját tanultam ki. Szerszámkészítő lettem, amellyel később Ausztráliában és Kanadában is jól megtaláltam a számításom – említi emberünk, aki a gyár megbecsült dolgozója lett, ám 1956-ban – mint oly sokan – ő is vándorbotot vett a kezébe.

- 1956 októberében, mint minden magyar emberben, bennem is megszólalt a szabadságvágy – emlékezik. – Nemzetőrnek álltam, s mivel motorversenyző is voltam, összekötőként ingáztam Budapest és Salgótarján között. Míg nem az egyik napon hazafelé jövet Zagyvapálfalván azzal vártak, hogy a világot se menjek be a Tarjánba, mert az ávosok keresnek. Nyilvánvalóvá vált, hogy a fordulalmat eltiporják. Ötödmagammal kiszöktem Bécsbe. Nem volt túl sok elképzelésem a jövőről, csupán abban voltam biztos, hogy nem akarok

raboskodni, netán a kötélben lógni. Rómában vártuk ki a kivándorlási lehetőséget, majd elindultunk Ausztráliába.

Az ötödik kontinensen becsülték a magyar nép helytállását, segítették a menekülteket. Enreiter Béla nem tudott angolul, de szerszámkészítőként jól értette a rajz nyelvét, és ez átsegítette a kezdeti nehézségeken. Egy autógyárban dolgozott Melbourne-ben, majd újabb kalandba keveredett.

A MAGYAR SZAKÁCS

- Egy török barátom a következő szöveggel állt elő: „északi testvérem, menjünk fel északra cukornádat aratni”. Az észak természetesen Ausztrália tűzforró trópusi poklát jelentette. Fél évre szerződünk. Rettenetesen kemény munka volt: a 40-45 fokban kellett nap, mint nap több tonna nádat kézzel learatni. Ám a leleményességem kiségtett. Néhányunknak elégünk lett a sok olaszos ételből, amit napról napra kaptunk, s megmutattam nekik, milyen az igazi kolbászos lecsó. Olyan átütő sikert arattam vele, hogy a következő napokban édesanyámtól kellett levélben recepteket kérnem, mert a „magyar szakács” újabb csodáira fáj a fog a nemzetközi brigád tagjainak. Következett a töltött káposzta és a többi finomság. Társaim szóltak, maradjak „otthon”, és csak az volt a dolgom, hogy főzzek a társaságnak... Fejedelmi fizetséget kaptunk. Hat hónap alatt egyévi szerszámkészítői bérem háromszorosát kerestem. A munka végén annyi pénzt kaptam, hogy amikor visszamentem délre, vettem magamnak egy autót és egy telket az óceán partján.

A világ másik végén lévő szülőháza azonban egyre jobban hiányzott a fiatalember számára. Az 1963-ban kihirdetett amnesztia után „Bill” is fölkerekedett, és – egyéves világszerte utazás végén – úgy toppant be a szülői házba, hogy többé nem vág neki a nagyvilágnak. Ám a viszontlátás öröme után az itthonlét árnyoldalait is tapasztalhatta. Követték, mindig a nyomában jártak, lesték, mivel foglalkozik. Megelégette a zaklatást, és újra világgá ment. Az irányt azonban már nem Ausztrália felé vette, hanem Kanadába. Montrealban telepedett le, ahol repülőgépgyárban dolgozott, majd egy magyar testvérpárral gründoltak egy szerszámkészítő üzemet.

AZ ÜZLET BEINDULT

Az üzlet pedig beindult. Nem is akármilyen üzlet volt ez...

- Hosszú évekig dolgoztunk az amerikai űrprogram keretében a NASA számára – említi. – Ez még a hidegháborús versenyfutás kellős közepén történt, s büszkék voltuk arra, hogy magyar létünkre beavatnak a titkos katonai fejlesztésbe. A Texas Instruments adta a megbízásokat különféle alkatrészek gyártására. Különleges pontossággal dolgozó precíziós műhelyt kerestek, így találtak ránk. A munkánk eléggé rejtélyes volt, hiszen olykor magunk sem tudtuk, hogy pontosan mit készítünk. Szigorúan tartani kellett a szánkat, s a gyártás után a rajzokat is meg kellett semmisítenünk. Az alkatrészek zöme titánból volt, s ami nem abból készült, az mind egy szálíg be kellett aranyozni, hogy ne rozsdásodjanak. Néha csakugyan úgy éreztük magunkat, mint Verne Gyula hősei a Nemo kapitány című regényben, ahol a Nautilus hajón minden alkatrész aranyból készült. Csakhogy mi nem képzeletbeli tengeralattjáróba, hanem a modern

kor szuperjáromába, az űrhajóba készítettünk „hozzávalókat”. Ehhez képest szinte már csak iskolás rutinmunka volt, amikor az akkor új B-1-es bombázók futóművéhez gyártottunk alkatrészeket. No, de nem is maradt el a busás fizetségünk. Sokszor már nem is készítettünk kalkulációt, csak a hasunkra űtve mondtunk egy horribilis árat. Szó nélkül kifizették!

Enreiter úr szerencsének tartja, hogy azokban a veszélyes években is hazajárhatott. Igaz, itthon óvakodnia kellett, nehogy eljárjon a szája. Ám valószínűleg így is sok mindent tudtak róla, mert állandóan a sarkában jártak, sőt fel is kérték egy „kis” ipari kémkedésre, ám ő erre nem volt hajlandó.

- Amikor rádöbentek, hogy belőlem nem szednek ki semmit, egyre többet kellemetlenkedtek – említi. – Egyszer a barátaimmal fölmentünk Salgóra, a menedékházba. Mindenki tudta, hogy a pesti „belügyi legények” ide ruccannak le a barátjaikkal. Jó kedvem volt, elővettem a szájharmonikámat, előadtam az akkoriban szigorúan tiltott cserkészindulót. Ekkor odajöttek hozzám, s kikérdeztek, ki vagyok, mi vagyok. Készséggel bemutatkoztam, ők viszont közölték, hogy egy napon belül el kell hagynom az országot. Azt hittem, viccelnek, ám fele sem volt tréfa. Tizenöt évig nem tehettem be a lábam Magyarországra. Legközelebb már csak a rendszerváltás után láthattam a szülőházamat.

A GRIZZLY MEDVÉK KÖZELÉBEN

Időközben „Bill” teljesen megváltoztatta az életét. - Rádöbentem, elegendem van abból, hogy éjjel-nappal dolgozom. Eladtam a cégben lévő részvényemet, s 49 évesen visszavonultam. A házamat is eladtam, és egy lakókocsival elindultam nyugat felé. Eldöntöttem, hogy addig megyünk, míg nem találok egy paradicsomi helyet. Végül Calgary és Vancouver között félúton, az Okanagan-völgyben, egy gyönyörű tó partján kötöttem ki. Ez a hely West Bank, egy falucska a grizzly medvékkel teli hegyek között. Úgy is hívják, hogy Kanada Arizonája, mert évi 280 napot süt a nap. Itt letelepedtem, s felhagytam mindennel. Ettől kezdve csak utazgattam. Bebarangoltam Amerikát, Kanadát, Mexikót, Brazíliát, s a csendes-óceáni szigetvilágot. Rájöttem, hogy ez az igazi boldogság. Azóta ebből áll az életem. Lételemem a testmozgás, egy napot sem hagynék ki az edzésből. A lakásomtól 10 percre van a 32 km-es sífutópálya, 60 km-re a 3200 m magas Nagy Fehér-hegy, amelyet barátaimmal gyakran megmászunk. Télen síelek, nyáron előveszem a hegyikerékpárom, és gyönyörű tájakat járok be. Felmászom a több ezer méteres hegycsúcsokra, olykor kinn alszom a szabadban, kristálytiszta vízi patakokból merítem a vizet a kávémhöz. Legutóbb Ausztráliában és Új-Zélandon

jártam, ahol ejtóernyős ugrásra vállalkoztam, s a Mt. Cook tövénel a világ tetejére elsőként feljutó Sir Edmund Hillary lábnyomán lépkedtem. És csak kávé, semmi alkohol...

Ez lehet a titka, hogy a közel 80 éves Enreiter Béla 15 évet nyugodtan letagadhat. A rendszer-váltás óta nincs semmi akadálya, hogy minden évben hazalátogasson. Ilyenkor barátaival bebarangolja a Magas-Tátrát, végigbiciklizi a Bakonyt és a Balaton környékét, sőt egy vízi túrán Göncz Árpád fiával húzták együtt az evezőlápatot. Felvidéki túráján a várakat diapozitív képen örökítette meg, hogy az őszi napokat otthon, társaságban dianézissel színesítsék. Az Okanagani Magyar Háznak több mint százötven fizetőtagja van, de az ünnepeken, bálokon 300-350-an is összejönnek. Az 1956-os forradalom 50. évfordulójára emlékművet állítottak, és Napjaink címmel saját havilapjuk van, amely www.napjaink.ca címen az interneten is olvasható. Itt Enreiter Béla életbölcsesség-rovatot vezet.

AZ ÖRÖKIFJÚ

Az örökifjú sportember a legutóbbi nyáron nem hiányozhatott Szegedről, a kajak-kenu világbajnokságról, ahol 40-45 éve nem látott kanadai és ausztráliai barátaival találkozott. Ha itthon van, sokat jár Miskolcra a rokonokhoz; a szülei is ott nyugszanak a temetőben. Salgótarjánban nagybátyja, Sturmán Béla és sok-sok régi barátja várja. Ha megkérdezik, hogy miként bírja az iramot, mindig azt mondja: „Amíg a szemünkben ott csillog az életkedv, addig az évek csak számok; amint kihal, s komorság ül a helyébe, az ember lélektelen robottá, élő halottá, öreggé válik.”

Jól érzi magát itthon, de amint elmúlik a nyár, elrepül, mint a vándormadarak. Itthonról haza. A hegyek Kanadában marasztalják...

■ Petőfi emléktábla a vecseklői polgármesteri hivatal falán FOTÓ: PAPP FERENC

TERMÉSZET, TÖRTÉNELEM

■ Vecseklői ház, ahol állítólag Petőfi szállást kapott FOTÓ: PAPP FERENC

PETŐFI A MEDVESEN

> DREXLER SZILÁRD

Petőfi Sándornak igen nagy szívességet tett nekünk, amikor felvidéki utazása során 1845. június 11-én felkereste Salgó és Somoskő várát. Élményeit útijegyzeteiben rögzítette, salgói látogatásának hatására megírta Salgó című költeményét. Ezen a vidéken, ahol az itt élők kötődésének egyik legfontosabb eleme a változatos táj szerepelt, megbecsülése, néhány évtized múltán felértékelődött ez a látogatás.

■ Salgó FOTÓ: DREXLER SZILÁRD

A nemzeti hősök panteonjába emelt, tragikus sorsú költő véleménye vidékünkéről, romantikus költeménye a salgói várról, talán örök életű lelki és érzelmi tartalékokat biztosít a várost és a város környékét szerető embereknek. Úgy látszik, kivételes helyen élünk. Környékünkön valóságos Petőfi-kultusz alakult ki. Van Petőfi-kunyhónk, Petőfi-emléktáblánk, Petőfi-sétányunk és forrásunk, és volt kocsmái „önképző-körünk” is Salgóbányán, Petőfi-kör névvel.

Felmerülhet a kérdés, miért is jött valójában Petőfi Salgóra? Nos, a költőről szinte mindenki tudja, hogy mennyire szerette az Alföldet, de az már kevésbé ismert, hogy a várakért, vármokért is rajongott. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint unokatestvérének, Orlai Petrics Somának a visszaemlékezése:

„Gyakran ábrándokba merült, s legfőbb vágya volt egykor oly állapotra vergődni, hogy egy szép vidéken magának kis lovagvárat építhessen... A várromok iránt kiváló szeretetet táplált s el-elmerengett múltjok; máig is bírom egy kis füzetét, melybe a magyarországi várak neveit, rövid történetét sajátkezűleg beírta.” A költő művei, levelei között felmaradt egy feljegyzés. Kamaszkorában, minden bizonnyal 1839 nyarán írta. A várak között megemlíti a medvesi romokat is:

„Salgó. Nógrád megyében.

Zagyva. Nógrád megyében. Mátyás elrontotta.

Somoskő. Nógrád megyében.”

Ne csodálkozzunk tehát, hogy felvidéki látogatása idején, amikor egy alkalommal Kubinyi Rudolf vendége volt Várgedén, könnyen elcsábult egy kis várlátogató kirándulásra. Persze, meglehet, hogy inkább ő csábította erre a többieket, de az bizonyosra vehető, hogy nem volt ez olyan könnyű kirándulás. Várgedéről lovas szekéren mentek Vecseklőre, majd másnap reggel gyalog indultak neki a Medvesnek.

Naplójában így emlékezett az útra:

„Vecseklőn megháltunk s másnap korán reggel indultunk Somoskőre a Mátra egyik ágán – a Medvesen – keresztül.

Somoskő nem nagy vár volt, nem is nagy hegyen fekszik... de bámultam építését, mely gyönyörű öt-, hat-, hétszögű kövekből van. Oldalában elszórva hevernek a hasonló nevű falu házai, melynek lakói csaknem idillikus életet élnek még. Amint lejöttünk a várról e faluba, egy parasztasszony házához hítt bennünket, s ott – fölszólitatlanul – jól tartott édes és aludtejjel. Nagynehezen bírtuk rávenni, hogy pénz fogadjon el. A jó emberek!

Ide Salgó egy órányira esik. Azt beszélték e faluban, hogy mikor Salgón a török volt, innen a somoskői várból oda lóttak a magyarok, se egy töröknek, ki evett, éppen a kanalat lótték ki a kezéből... mire a pogányok nyakra-főre elinaltak Salgóról s mai napig sem tértek vissza. Hol van olyan merész képzeletű költő, mint a nép?

Jó, hogy vezetőt fogadtunk Somoskőről Salgóra, mert tán föl sem találtunk volna e várra. Oly rendkívüli helyen fekszik, hogy gondolatnak is örült volt oda építeni. Környékezi rengeteg erdő bükk, cser, tölgy s egyéb fákból. A hegy teteje óriási gránitszikla s e fölött állott a vár, melynek most már kevés maradványa van. A legmagasb fal mintegy két öles. Talán nem volt Magyarországon vár, mely oly közel szomszédja lett volna a csillagoknak, mint Salgó. Sokáig ültem romjainak legfelső csúcsán; tekintetem mérföldeken, lelkem századokon túl barangolt.”

■ Salgó FOTÓ: DREXLER SZILÁRD

Később, 1846-ban megírta Salgó című versét. Talán nem haszontalan, ha ezt a fórumot is kihasználjuk, hogy megismertessük az olvasóval annak néhány sorát:

*„Fölmentem a hegy sziklatetejére,
S letelepedtem a romok fölé.
Verőfényes nap volt, tekintetem,
Nem lelve gátot, mérföldekre szállt,
Mint börtönéből megszökött madár,
S vígan köszönté a kék messzeséget,
Hol a faluknak tornyán, a mezőknek
Juhnyájain s a patakok vizén
S mindenhol a nap fénye tündökölt.”*

A Petőfi által bejárt útvonal ma két állam területére esik. Talán ennek köszönhető, hogy Petőfi útjának bejárására senkinek nem volt lehetősége. Ezt a megállapítást a turistákra vonatkozik, hiszen egy időben a Vecseklő – Salgó útvonalat a Medvesaljáról naponta többen is megtették (amikor Csehszlovákiához került a Medvesalja, akkor egy jó ideig kishatár-átlépővel jöttek – a szerző). Többen a salgói bányákban dolgoztak, de voltak olyanok is, akik a kor viszonyaihoz képest gazdag választékkal rendelkező salgói üzletbe, a magazinba jöttek vásárolni. Az óbáti Václavik Mihályné Pál Erzsébet el is mondta a debreceni egyetem néprajzos kutatóinak, hogy gyakran átgyalogolt Vecseklőnél, hogy a bányában dolgozó férjét elássa, és bevásároljon a Salgóbánya-telepi magazinban, ahol „minden vót”.

Régi térképeken jól látható, hogy a fennsíkra valóban Vecseklőnél lehetett a legkönnyebben, legrövidebb úton feljutni. Minden bizonnyal ez Petőfi idejében is így lehetett.

2006-ban egy maroknyi csapat úgy döntött, hogy bejárja Petőfi medvesi útját.

Elhatározták, hogy kultúrtörténeti, tájtörténeti természetvédelmi kirándulást tesznek a szlovákiai Vecseklőről Somoskőre, és megkeresik a Petőfi által bejárt útvonalat, megnézik a tájat, ahol járt, megpihent, falatozott. Megnézik a somoskői hatszögletű bazaltot, Salgó romantikus romjait.

A csapat tagjai, *Puntigán Tünde* füleki néprajzos, *Böszörményi István*, a füleki gimnázium tanára, *Nagy Zoltán* Somoskőújfaluban élő tanár és népmesekutató, *dr. Fancsik János*, az ismert salgótarjáni lo-kálpatrióta és természetvédő egy esőbe hajló júliusi reggelen találkoztak a szlovákiai Vecseklőn. Innen indultak el, és képzeletben a költő is elkísérte őket ezen az úton, amikor felidéztek naplóbejegyzéseit és verseit.

A kirándulásról film készült, amelynek bemutatója 2007. április 19-én, csütörtökön, 17,30 órai kezdettel lesz a József Attila Művelődési és Konferencia Központban, rendezője pedig a Nógrád Megyei Fotóklub.

Petőfi Sándor medvesi útjának felidézése és az útvonal – a turista szemmel nézve – úttörő jellegű bejárása felhívja a figyelmet közös értékeinkre. Szlovákia és Magyarország már az Európai Unió tagja. A köz-eljövőben mindenkinek lehetősége lesz, hogy a kijelölt útvonalon bejárja majd a *Petőfi utat*, fedezze a Medvesalját, a fennsíkot, a várakat, egyszerrel ezt a csodálatos tájat, ahol élünk.

■ Somoskő FOTÓ: DREXLER SZILÁRD

■ A Medves az 1800-as évek közepén FOTÓ: DREXLER SZILÁRD

■ Salgó FOTÓ: DREXLER SZILÁRD

■ Balról: (profilból) Mezei István, a cigányválogatott menedzsere, Ferencz Gyula és Pusnik Zoltán, a St. Skorpion női futbalcsapatának edzője

■ A FOTÓKAT FERENCZ GYULA BOCSÁTOTTA LAPUNK RENDELKEZÉSÉRE

SZÁLFATERMETŰ HÁTVÉD LETT AZ ERDŐMÉRNÖKBŐL

BALÁS RÓBERT

Már több mint négy és fél évtizede a nógrádi labdarúgás kiemelkedő személyisége. Sokan nem is tudják, hogy az ország másik végéről érkezett Salgótarjánba. Ferencz Gyula Sopronban született 1937. augusztus 20-án, és az SVSE-ből igazolt 1961-ben az SBTC NB I-es gárdájába, ahol 1970 végéig középhátvédként 198 mérkőzésen játszott, s kétszer a B-válogatottban is szerepelt. Pályára lépései közül a legemlékezetesebbnek utolsó NB I-es mérkőzését tartja, amikor a válogatott klasszisokkal felálló Bp. Honvéd ellen 3-1-re nyertek, és a mezőny legjobbjává választották. Visszavonulása után sportvezetőként jeleskedett, a Stécé szakosztályelnöke, majd elnöke volt. 1996-tól a Nógrád Megyei Labdarúgó Szövetség elnöke, és két ciklusban az MLSZ elnökségi tagja volt. Nemrégiben átvehette a Salgótarján Sportjáért elismerést.

■ Hogyan fogadta a kitüntetést?

Nagyon örültem, és nagy megtiszteltetésnek vettem azt, hogy a Salgótarjánban eltöltött negyvenöt évem után – amely időszak legnagyobb részét a sport jelentette – ilyen elismerésben részesültem: a hivatalos indoklás szerint eddigi labdarúgó- és sportvezetői pályafutásom jutalmául. Arra, hogy senki sem lehet próféta saját hazájában, jó példa az én esetem. Salgótarjánban 70 éves koromra kaptam meg az első

elismerésemet. Korábban átvehettem a Sport Érdemérmét, a Magyar Labdarúgásért Aranyérmét, a Puskás Ferenc Emlékérmét és a Nógrád Sportjáért elismerést.

■ A régi szurkolók még ma is legendaként emlegetik az SBTC szálfatermetű középhátvédjét, de a fiatalok számára mégis idézzük fel sikeres pályafutását!

Szülővárosomban, az SVSE gárdájában kezdtem 14 évesen a labdarúgást. Még ma is büszke vagyok arra, hogy az akkori NB III-as csapatunkból 1960-ban kétszer is bekerültem a felnőtt B-válogatottba. Mindkét mérkőzésen nyertünk, Algéria ellen 6:0-ra, Jugoszlávia ellen 5:1 arányban. Ezután több élvonalbeli csapat, így a Ferencváros, a Vasas, a Pécs és a Salgótarján is megkeresett, hogy igazoljak hozzájuk. Édesapám viszont azt mondta, hogy előbb szerezzem meg a diplomámat, és azután mehetek, ahová akarok. 1961-ben szereztem meg az erdőmérnöki oklevelem, és a sorsom további alakulását eldöntötte, hogy akkor a bányamérnököket is a soproni egyetemen képezték. A salgótarjáni hallgatókkal baráti

■ Balról: Sztojka Ferenc, Ferencz Gyula, Básti István, Jekó Ferenc

■ Balról: Mészöly Kálmán, Grosics Gyula, Buzánszky Jenő, Ferencz Gyula

viszonyba kerültem, és 1961 őszén jelentős részt az ő rábeszélésükre választottam a „kérőim” közül Salgótarjánba. Nem bántam meg a döntésemet, hiszen erős NB I-es csapatba kerültem.

ALBERT ÖRDÖNGŐS VOLT

■ **Nem volt nehéz volt az átállás? Sopron eléggé távol van Salgótarjától, és az NB III is az élvonaltól...**

Mivel Salgótarján Sopronhoz hasonló méretű város, és Szojka Ferenc vezérletével a csapat tagjai is segítettek a beilleszkedésem, könnyű volt az átállás. Az első NB I-es mérkőzésemet 1962-ben, az MTK ellen játszottam. A Hungária körúton a hazaiak nyertek 2:1-re, ennek ellenére sikeresen mutatkoztam be a legendás *Jancsik Mihály* utóda-ként. Később Szojka Feri visszavonulása után négy évig csapatkapitány voltam. Sok nagyszerű, emlékezetes találkozón viseltem a Stécc fekete-fehér mezét. Védőként nagy csatákat vívtam az akkori időszak világklasszis csatáraival. A legkellemetlenebb ellenfeleim közé tartozott *Albert Flórián*, aki otthon ördögösen cselezett, de Salgótarjánban mindig bántatlan volt. A másik pedig *Bene Ferenc*, aki küzdőszellemével, erőszakosságával sok gondot okozott.

■ **Mire emlékszik vissza labdarúgó-pályafutásából a legszívesebben?**

Rengeteg szép emléket őrzök a pályafutásomból. Kitűnő edzőkkel, vezetőkkel dolgoztam együtt, nagyszerű játékosok között szerepeltem, és a lelkes szurkolóinkra is mindig számíthattunk. Szerettem edzeni, és talán ennek is köszönhető, hogy nem szenvedtem jelentősebb sérülést. Egyetlen alkalommal állítottak ki, a tatabányaiak ellen, amikor Ladinszky Attila hátulról belém rúgott, én pedig megfordulva rúgó mozdulatot tettem felé. Kaposi játékező leköltött a pályáról, de a fegyelmi bizottság nem tiltott el, így a következő fordulóban már újra pályára léphettem. A legkedvesebb edzőim közé tartozott *Grosics Gyula*, aki emberközeli tudott kerülni a játékosokkal és *Marosvári Béla*, aki mindenkinek megtalálta a posztját, és megalapozta az SBTC bronzérmes sikercsapatát. Végül 1970 decemberében búcsúztam az élvonalbeli játéktól. Összesen 198 NB I-es mérkőzésen szerepeltem. Emlékezetes az utolsó NB I-es találkozásom. 1970 őszén a *Tichy Lajos*sal és más kiválóságokkal felálló Bp. Honvéd ellen 3-1-re nyertünk Salgótarjánban. A Népsport akkori tudósítása szerint Ferenc bizonyult a mezőny legjobbjának. Szép búcsú volt.

■ **Nem sajnálja, hogy visszavonult? Így játékosként kimaradt a legnagyobb sikereiből, a bronzérem dicsőségéből és az UEFA Kupa-szereplésből?**

Így utólag él bennem egy kis nosztalgia. Amikor abbahagytam a játékot, 33 éves voltam, de a formám és az erőállapotom alapján még két-három évig el tudtam volna játszani a csapatban. Az edzőnk, Moór Ede is kérte, hogy folytassam tovább a játékot. A váltást mégsem bántam meg, hiszen megtisztelő felkérést kaptam arra, hogy töltssem

■ Balról: Básti István, Szojka Ferenc, Ferenc Gyula, Jeck Ferenc

be a szakosztályelnöki posztot. Ma is úgy érzem, hogy ezt hiba lett volna visszautasítani. 1971-től kezdve – a mai szóhasználatnál elve – a sikercsapat menedzsere voltam. Erre az időszakra esik az SBTC virágkora. Még ma is sokan megkérdezik, hogy mitől volt olyan jó az akkori csapat. Először is vissza kell utalnom Marosvári Béla bácsira, aki nemcsak szakmailag, hanem emberileg is nagyszerű gárdát kovácsolt össze. Ezután vette át a csapatot a Moór Ede, Szabó Géza páros, akiknek a keze alatt beérett a sokéves, tudatos csapatépítő munka gyümölcse. A játékosok barátok voltak, tudtak egymásért küzdeni. Emellett nagyon jó képességű labdarúgók alkották a csapatot. Nem véletlenül emlegetik azóta is a *Szalay Répás*, *Básti* hármast. Az a középpályás trió szinte forradalmat hozott az akkori magyar labdarúgásba. Elöl a csatársorban *Jeck Feri* és *Kajdy Tibi* állandó veszélyt jelentett, és akkor robbant be *Kokó*, azaz *Kovács István*. Nagyon jó és egységes csapat volt az akkori SBTC, amely a klub történetének legnagyobb sikerét érte el az 1971/72-es bajnokságban, amikor a csapat a harmadik helyen végzett az NB I-ben, és ezzel a nemzetközi kupaporondra is kiléphetett.

PUSKÁSSAL ATHÉNEN

■ **Emlékezetes, hogy az UEFA Kupában az AEK Athénnal hozta össze a sors a tarjáni legénységet. A görög fővárosban Puskás Ferencsel is megismerkedhetett.**

Az első mérkőzést Athénban játszottuk. Akkoriban körülményesebb volt egy-egy ilyen utazás megszervezése, hiszen, hogy mást ne mondjak, vízum is kellett Görögországba. Én a többiek előtt három nappal előbb kimentem Athénba, afféle szálláscsinálónak. A szokásoknak megfelelően az AEK Athén elnöke fogadott a repülőtéren, de a hivatalos tájékoztatáson kívül semmiféle segítségre nem számíthattunk a részéről. Elégé tanácsalannul álltam a görög fővárosban, nem igazán tudtam, hogy merre induljak el szállást keresni a csapatnak. Szerencsére *Puskás Ferenc* éppen Athénban dolgozott, ahol istenként tisztelték, hiszen nem sokkal korábban a BEK-döntőbe vezérelte a Panathinaikos csapatát. Felhívtam Puskást, bemutatkoztam,

■ Lothar Matthäusszal és Csötönyi Sándorral

és amikor meghallotta, hogy Salgótarjánból jöttem, jó palócos tájszólással rögtön arról érdeklődött, hogy és mint van Szojka Feri, majd a lelkemre kötötte, hogy üljek be egy taxiba – a számlával ne törődjem –, és mondjam a sofőrnek, hogy vigyen a város központjában lévő Omonia kávéházba, ahol találkozunk. Így is történt, mire odaértünk, Puskás – nyár lévén – rövidnadrágban, papucsban, a lábát az asztalra téve üldögélt az Omoniában. Nagyon kedvesen fogadott, és elvitt egy olcsó, de színvonalas szállodába, amely mindenben megfelelt a csapatnak. Ráadásul részletes szakmai elemzést adott az AEK csapatáról. Ezután meghívott a Panathinaikos hétvégi mérkőzésére, amely nagy élmény volt számomra. Egy órával a meccs előtt bekísért a pályára, és így szólt: „Figyelj csak, gyerek!” Besétált a pályára mind a két hóna alatt egy-egy labdával. A közönség hatalmas ovációval, ütemes „Puskás, king!” (Puskás király!) hangorkánnyal fogadta. Besétált a tizenhatos környékére, ahonnan az egyik labdát a bal, a másikat a jobb lábával vágta a hálóba, így tüzelte fel a végletekig a közönséget, majd tapsorkán kíséretében jött oda mellém a kispadra. Később, ha találkoztunk, mindig emlegette: no, ugye nem hagytalak elveszni Athénban!

■ **Ön ugyan nem veszett el Athénban, de a csapat sem tudta kiharcolni a továbbjutást...**

Sajnos, Athénban 3-1-re veszítettünk, ám ennek ellenére maradt esélyünk a továbbjutásra. Ehhez itthon 2-0-ra kellett volna nyernünk. A tarjáni visszavágón az akkor még kezdő, de később világbajnoki elődöntőt vezető holland Corver bírászkodott, akit Budapesten László Imre báccsival fogadtunk. A mérkőzés jól indult, 1-0-ra vezetünk, és a levegőben lógott a továbblépést jelentő második találat, amikor szerencsétlen gólt kaptunk, és az 1-1-es eredmény a fájdalmas búcsút jelentette. Nagy lehetőséget szalasztottunk el, hiszen a következő ellenfélként a Liverpoolt kaptuk volna...

■ **... volna... De azt a sikert a későbbiekben soha többé nem tudta megismételni a fekete-fehér gárda.**

A következő időszak sajnos már a hanyatló korszak kezdetét jelentette. Ekkor már zajlott a bányavállalat visszafejlesztése, és egyre kevesebb anyagi támogatás érkezett a csapathoz. Amikor 1977 végén megalkult az STC, a városi nagygyűlés, már nem vettem részt a csapat irányításában.

■ **A városi egyesület 1984-ben csúfos véget ért, de a bánya visszavette a labdarúgókat, és ön is újra szerepet vállalt a klubvezetésben.**

Az SBTC újjáalakulása után másfél évig sportköri elnök, majd 1986-tól Somogyi Jenő elnöki időszakában az MLSZ elnökségi tagja voltam. Időközben a Nógrádi Szénbányánál a kereskedelmi és áruforgalmi osztályt vezettem, de amikor a kisterenyei üzem igazgatója lettem, nem vállaltam tisztséget a klubvezetésben. Később a nyugdíjba vonulásom után, 1996-ban megválasztottak a Nógrád Megyei Labdarúgó Szövetség elnökévé, és ezt a tisztséget mind a mai napig betöltöm. Négy évig az NB III-as

Mátra-versenybizottságot is vezettük, és 1999-től öt évig újra az MLSZ elnökségi tagja voltam. Az ott végzett munkámért megkaptam a FIFA és az UEFA elismerő oklevelét, *Joseph Blatter* és *Lennart Johansson* aláírásával. A különböző magyar válogatottakat többször is elkísértem a külföldi utakra, sőt, az ifjúsági válogatott mellett csapatvezető is voltam. Egyszer Stockholmban Johansson úr meghívott bennünket a rezidenciájára is. A másik élményem az UEFA volt elnökével első találkozásunkkor történt. Akkori elnökünk, Bozóky Imre bemutatott, és elmondta, hogy régi futballista vagyok. Johansson azt felelte: „nem kell mondani, látom a járásán, hogy labdarúgó volt”.

IDECSALTA MATTHÄUST

■ **MLSZ-elnökségi tagként Lothar Matthäust is elhozta Salgótarjánba, s a német klasszis – a magyar válogatott akkori szövetségi kapitánya – futballtudását is bemutatta a Gabora-gálán.**

Lothar Matthäusszal is a külföldi túrákon sikerült jó kapcsolatba kerülnöm. A német nyelvtudásom révén szívesen kereste a társaságomat. Különösen a thaiföldi túrán volt több időnk beszélgetni, és ott tapasztaltam igazán, hogy Lothar mennyire elkötelezett, ízig-vérig sportember. Ekkor sikerült meghívnom őt a Gabora-gálára, ahol játékaival nagy közönségsikert aratott. Azt mondta, jólesett neki a játék, megragadta a hangulat, jól érezte magát Salgótarjánban.

■ Ön a sporttevékenysége mellett a gazdasági életben is sikeresen dolgozott...

Mérnökként jöttem Salgótarjánba, ahol – mint említettem – a Nógrádi Szénbányák Vállalatnál a kereskedelmi és áruforgalmi osztályt vezettem, majd hat évig a kisterenyei üzem igazgatója voltam. Időközben programozó mérnöki másoddiplómát szereztem, és német felsőfokú nyelvizsgával is rendelkezem. A legbüszkébb mégis arra vagyok, hogy tavaly, 69 évesen nemzetközi sportmenedzseri diplomát szereztem, bár ennek sok hasznát már aligha veszem. A sportvezetői tevékenységemet mindig társadalmi munkában végeztem, a bányavállalatnál megbecsült dolgozó voltam. A gazdasági tevékenységemért miniszteri kitüntetésben részesültem. A bányászat visszafejlesztésével azonban én is nyugdíjba mentem. Ma már csak a sportnak szentelem a szabadidőmet.

■ Hogyan jellemezné a nógrádi labdarúgás mai helyzetét?

A rendszerváltás gazdaságilag legrosszabbul az északi megyéket, ezen belül Nógrádot érintette. A labdarúgás anyagi háttere is megrendült a helyi nagyüzemek elsoványodásával. Ezeknek a szerepét sem az önkormányzatok, sem a nagyobb vállalkozók nem tudták átvenni. Ezért a megye futballja egyre nehezebb helyzetbe került, és mára sajnos

alaposan visszafejlődött. Időnként történtek kísérletek – nemcsak a megyeszékhelyen – egy-egy nagyobb vállalkozó bevonásával, komolyabb csapatépítésre, de ezek a kezdeményezések tisztavirág-életűnek bizonyultak. Főleg azokon a helyeken, ahol a polgármesterek nem voltak sportos vénájúak, még inkább visszafejlődött a sportélet. A kiscapatok zöme – más forrás híján – az egyre nehezebb körülmények között gazdálkodó önkormányzatok támogatására szorul, amely nem könnyíti meg a helyzetüket.

FÉNY AZ ALAGÚT VÉGÉN

■ A mélypontra zuhantunk?

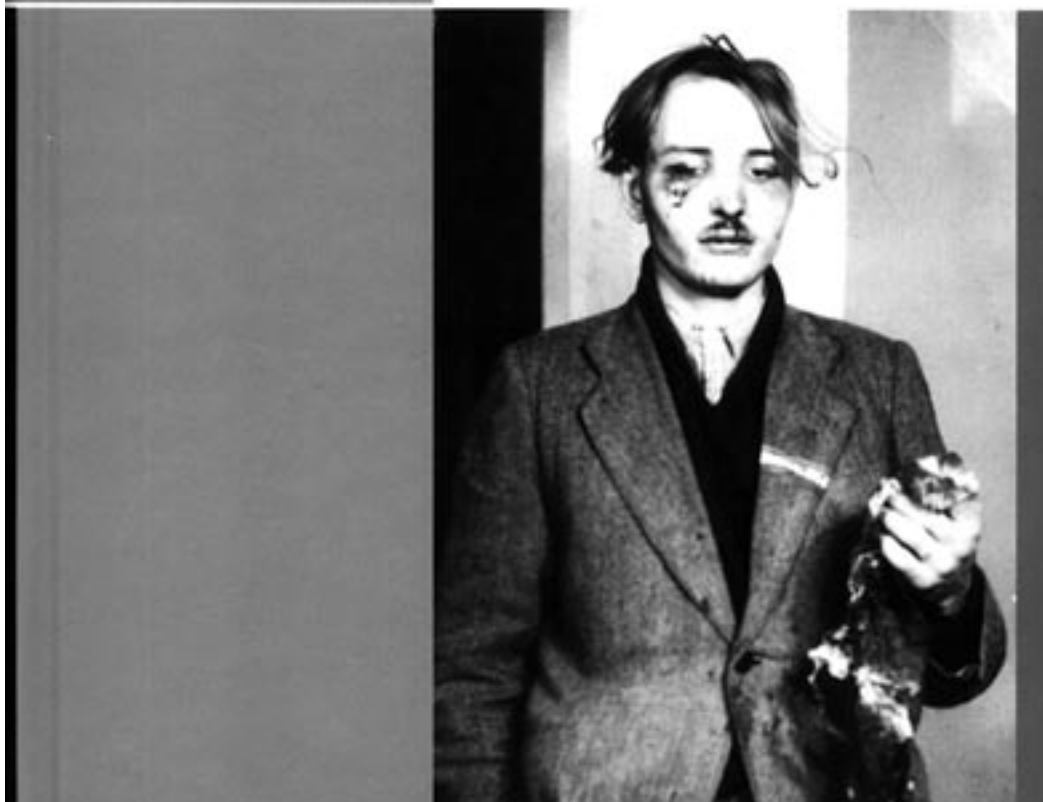
Úgy érzem, a mélypontra tavaly voltunk, amikor három NB III-as csapatunk – a Magyargéc, a Kisbágyon és a Baglyasalja – is visszalépett, a negyedik, az SBTC pedig kiesett a harmadosztályból. Jelen pillanatban úgy érzem, hogy már látni a fényt az alagút végén, mégpedig azért, mert érezni, hogy az utánpótlással egyre szélesebb körben és egyre komolyabban foglalkoznak. A nevelésben már ma is vannak eredményeink, hiszen a salgótarjáni *Simon-testvérek*, *Attila*, *András* és *Ádám*, *Grúz Tamás*, a *balassagyarmati Pintér Ádám*, a kisterenyei *Kiss Zoltán*, a mátranováki Stécé-nevelés, *Kerényi Gábor* és még rajtuk kívül több fiatal játékos is az NB I-es csapatok keretében kapott helyet. Természetesen az utánpótlásnevelésnek is akkor láthatjuk majd az igazi eredményét, ha ismét összeáll a megyében egy olyan, magasabb osztályú felnőtt csapat, amelyik képes lesz megtartani a helyi fiatalokat. Ehhez azonban nagyobb összefogásra, több egymás iránti lojalitásra lenne szükség a sportvezetők, támogatók körében. Bízom benne, hogy erről a mélypontról már csak felfelé visz az út.

Hallhatnánk végül a terveiről?

Tavaly választottak meg újabb öt évre a megyei szövetség elnökévé, és ezt a ciklust szeretném végigvinni, úgy, hogy közben azt is elérjük: Salgótarjánnak és a megyének is több NB-s csapata legyen, mint jelenleg. Sok sikert kívánok a csapatoknak, nagyon jó mérkőzéseket a szurkolóknak! Kívánom, hogy ismét minden pályán több százan leljék örömüket a hétfégi mérkőzéseken.

1970/71 VIDÉK LEGJOBB CSAPATA

Tyekvicska
ÁrpádÍrások a
forradalomról

ÍRÁSOK A FORRADALOMRÓL

> BÁTONYI LÁSZLÓ

Újabb kiadvánnyal gazdagodott az 1956-os forradalomról és szabadságharcról szóló könyvek sorozata: megjelent Tyekvicska Árpád történész, levéltár-igazgató Írások a forradalomról című tanulmány- és dokumentumkötete. A Nógrád Megyei Levéltár Nagy Iván Könyvek sorozatának tizenhatodik darabja megyénk nyugati szegletének történéseit dolgozza fel tárgyilagos elemzésekkel, pontosan és hitelesen, a nagyközönség számára is érthető, olvasható stílusban.

Túl vagyunk az 1956-os világraszóló magyarországi események ötvenedik évfordulóján, de még mindig nem tehetjük le a „lantot”, s nem mondhatjuk azt, most már kész, befejeztük. Bizony akad még tisztázatlanság, példának okáért az egyes események kirobbanásának körülményeiben, bizonyos személyek szerepének ismeretében. Tudva azt a serény iratmegsemmisítő munkát, amely jellemezte a rendszerváltoztatás utáni éveket – hogy az eleve létező torzításokat, hamisításokat ne is számítsuk –, könnyen meglehet, hogy az eseményeknek lesznek örökre tisztázatlan mozzanatai. Mindent összevetve, ezért nem érthetünk egyet azokkal, akik saját lelki nyugalomuk érdekében, vagy tudj'isten milyen indítékkal, lerágott csontról papolnak 1956 forradalmával és szabadságharcával kapcsolatban. Nekik, mert valahogyan, valamiféle szálon negatívan érintettek, elképzelhető, hogy sok a szóban forgó történelmi időszakról szóló munka. Nekünk azonban, akik szeretnénk tisztábban látni nem csak a régmúltunkban, akik szeretnénk legalább a szavak szintjén igazságot

szolgáltatni a megkínzottaknak és megaláztatottaknak, más a véleményünk. Szerintünk folytatni kell a tényfeltáró munkát, nem csupán a levéltári és más írott források kutatásában, hanem a még élő személyek történeteinek a közkinccsé tétele területén is. A kettő együtt teszi még pontosabbá, egyúttal átélhetőbbé mindazt, ami apáinkkal, nagy- és dédapáinkkal, illetve anyáinkkal történt. Így emelhető be élményszerűen 1956 egyrészt az iskolai oktató-nevelő folyamatba, másrészt a társadalmi közgondolkodásba, a közösségi tudatba.

Büszkék lehetünk mindarra, ami történt ebben a kis hazában. Legalább olyan őszinte hittel és mélyen, mint ahogyan szegyenkezett a francia író, *Marcel Camus*, amikor tapasztalta a demokratikus Nyugat üres ígéreteit.

Tyekvicska Árpád könyvének olvasgatása közben jut eszembe: az öntudatos Európa egy „magasabb” célnak áldozta fel a magyar érdekeket... Igen: olvasgatom a könyvet – s ezt ajánlom másoknak is –, mert ez nem regény. Ezt másképpen kell olvasni. Olvassuk el egy-egy fejezetét, majd rájuk meg az információkat, esetenként lapozzunk hátra a dokumentumok közé, vagy gondolkodjunk el egy-egy fényképfelvételen. Nagyon érdekes a címlap fotója: egy balassagyarmati fiatal munkás forradalmárt látunk, akivel a karhatalmista pufajkások aláíraták a papírt, hogy nem bántották. Akkoriban – meg a kommunista diktatúrában végig – ez volt a mód: összeverünk, megpuhítunk egy kicsit, majd írásba adod, hogy semmiféle bántalmazás nem ért. Csakhogy ez a fiatal ember önérzetesebb volt többi sorstársánál, és első útja a rendőrségről a fényképészhez vezetett.

Fontos munkának tartom Tyekvicska Árpád könyvét, 1956-os kutatásainak ezt az összegzését. Hozzájárul tudásunk fehér foltjainak feloldásához, egyes legendává torzult félreértések eloszlásához. Központi helyet foglal el a könyvben *Mindszenty József* esztergomi érsek és *Pálincás (Pallavicini) Antal* rétsági páncélos tiszt sorsa tisztázásának életű összefonódásának feldolgozása. A történész Tyekvicska a valóságosan történetekkel ismerteti meg az olvasót, nem azokkal a maig eleven, élő patentokkal, amelyek a perbefogás és a per folyamán születtek. Ez vonatkozik a többi tanulmányra is, konkrétan megnevezve: a *rétsági járás*, *Nógrád község* és *Balassagyarmat város* eseményeinek megírására.

A tanulmánykötetet – levéltáros szerzőhöz illően – dokumentumok egészítik ki. Ne gondolja senki, hogy unalmas régi fecnikről van szó. Közelebb visznek a korszak szellemiségének a megértéséhez. Némelyik a döbbenet erejével hat. Például: a két *salgótarjáni acélgyári nemzetőr* holttestének boncolási jegyzőkönyve; a *balassagyarmati forradalmi tanács titkárának* panasza a rendőrségi kihallgatások során történt fizikai bántalmazásairól; a balassagyarmati *tanítóképző igazgatójának* hangulatjelentése a tantestületi viszonyokról; a politikai rendőrség egyik 1968-as jelentése egy „*ellenforradalmár*” megfigyeléséről.

Tyekvicska Árpád könyvének megjelenését méltán támogatta a *Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete* és a *Polgári Magyarorszáért Alapítvány*. Ha biztos lennék abban, hogy az állampolgárok anyagiakban nem szenvednek hiányt, azt írnám: ott a helye mindenki könyvespolcán.

19531784837413